

चक्रम् । ॐ आकृषेनेति दर्पणम् । ॐ मा नो नयेषु तिग्मं विश्वं वयाथा द्रवन्तां । आर्यः शय्याभिसुविनिर्वाह्यां त्रीणिता
दिशङ्गभक्षो । इति घर्टायाः । ततो गायत्रीं ॐ ऋतं सत्यंकाभिद्यात्पसोध्यजायतेत्यादि च पठेत् । ततो यूपं प्रक्षाल्य यथा-
विधिः संपूज्य एकहस्तमिदं गर्ते आरोप्य । ॐ यूपरक्षार उतये यूपवाहाश्वशालं । येहश्चयूपार तन्मति ये चाकृते पचनं
सम्भवन्तो तेषामभिर्गुर्तिं न दन्दु । इति वृषं संबोध्य । ॐ श्विरो भवेति श्विरीकृत्य हृदिः पूरयित्वा तत्रैव वृषं वध्नीयात् ।
अस्य चतुर्दिक्षु उपयूप चतुर्द्वयं स्थापयित्वा वत्सतरीचतुर्द्वयं वध्नीयात् ॥ ततः कृताञ्जलि रजमानः । ॐ इन्द्रासि काम्यासि रन्तासि
सरस्यतासि महसि श्रुतिरसीति मन्त्रं पठन् वत्सतरीचतुर्द्वयसहितं वृषं प्रदक्षिणं कुर्यात् । ततो वृषं दक्षिणकर्णे प्रजापति-
श्विः पङ्क्तिच्छन्दो वृषोदेवता वृषसूक्तजपे विनियोगः । ॐ ऋषभं मासमानानां विमामहिं । इन्द्रारं शत्रूणां क्रुधि वि-
राजं गोपतिं गवां । अहमस्मि सपत्नित्वेन्द्र ईवाकृतेहकृत । अथः सपत्नामेपदोविग सर्वेहधितिर्भृता । अत्रैव बोपनहस्य
आत्मीये इवेज्या । वास्तोस्पते निषेधेयान्यथा सदधस्यदानः । अभिदूरहमागमं विश्वकर्म्मणे धाम्ना । आरश्चित्तं मारोवृत
मारोहं समिधन्दधे । योगक्षेमं व आदाहं तुरासिमुत्तममारोवृद्धान मक्रमीत् । अउस्पदान् उवदतमकण्डूका इवोदकान्मण्डूका
उदकाद्रिव ॥ इति वृषसूक्तं ॥ ततो वत्सतरीचतुर्द्वय सहितं वृषं पाद्यादिभिरभ्यर्च्य ॐ पिता वत्सानां पतिरन्नानां मथो-
पिता महतां गर्गराणां । गर्भोजरायुः प्रतिधुक्पीयूष आमिक्का द्युतं त्वस्य रेतः । ॐ वृषोसि भगवान् धर्मश्चतुष्पादः प्रकी-
र्तितः । वृणोमि तमहं भक्त्या स मां रक्षतु सर्वतः ॥ इति पठेत् । ततश्चिलकुशजलान्यादाय ॐ अद्येत्यादि अमुकगोत्रस्य

युवि । अपावनीके समिधेय आभूतस्तमसाम मधुमन्तु उर्धि स्वाहा ॥ इदमद्र्याः । ततो बभ्रुः सुबभ्रुः श्रुतवभ्रुर्बिष्वभ्रुर्गोपा-
 यना ऋषयो विराट्छन्दो हग्निर्देवता हग्न्युपस्थापने विनियोगः । ॐ चमेश्वरश्च मे यज्जोप च ते मनश्च यात नूनं तस्मै तद्रूपपञ्चे-
 हरिक्तं तस्मै ते नमः । ॐ यज्जं यज्जपतिं गच्छ स्वां वीनिं गच्छ स्वाहा । एषते यज्जो यज्जपते महसूक्तया केतु धीरं जुषस्व
 स्वाहा । इत्युथाराग्निमुपहार ॥ ॐ श्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां विद्यां बुद्धिं श्रियं बलं । आयुष्यं तेजश्चारोग्यं देहि-
 मे हव्यावाहन । इति प्रणमेत् । ततः स्थालीपाकश्च घृतेन सर्वाण परिस्तरणकुशान् ॐ सर्केभ्यः स्वाहेति जुह्यात् । ततो-
 हग्नैः सकाशात् श्रवाण्येण भस्ममानीय अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां गृहीत्वा । कुण्डमथाभिर्ज्जगतीच्छन्दो रुद्रोदेवता रक्षाकरणे विनियोगः ।
 ॐ मा नस्तोके तनये मा न आयो मा नोश्शेषु रीरिषः । वीरन्मा नो रुद्र भामिनो बर्हिषविश्वन्तुः सदमित्वाहवामहे । इति यन्त्रेण
 तदभिमन्त्र्य ॥ ॐ त्रायुषं यमदग्नेः इति ललाटे कथ्यपस्य त्रायुषमिति हृदि । ॐ अगस्त्य त्रायुषमिति बाल्यूलयोः ।
 यद्देवानां त्रायुषमिति कर्णमूले । तन्नोहस्त त्रायुषमिति ब्रह्मरक्षे दद्यात् । ततोहग्निं विमर्ज्जयेत् ॥ अत्रितथाभिर्गार्त्री-
 छन्दो हग्निर्देवता हग्निविमर्ज्जने विनियोगः । ॐ अभ्यावमितद्रयो निषिक्तं पुंस्करे मधु अवतस्य विमर्ज्जने । ततो
 दक्षिणां दद्यात् । त्राक्त्रे पूर्णपात्रं गुरुवे कांस्याधारवस्तुयुग्म गोहिरण्यानि तन्मूल्यं वा दद्यात् । वृषोऽसर्ग प्रतिष्ठार्थं
 उंसृष्ट वृषतुल्य वृषं तन्मूल्यं वा आचार्याय दद्यात् । ततो गच्छध्वमराः सर्के गृहीत्वाऽर्चां स्वमालयं सङ्गृह्णा वरमन्माकं
 दत्त्वेदानीं सुपूजिताः । इति देवान् विमृज्य ॥ ॐ प्रीयतां पुण्डरीकाक्षः सर्व यज्जेश्वरो हरि स्तन्निःस्तके जगत् कुम्भं

अथ ऋथेदिनां मांसवैसरिक श्राद्धप्रयोगः । तिलतलेन दीपं प्रक्षाल्य प्रथमं भोज्यमुत्सृजेत् । ततो वास्तुपुरुषार
 नम इत्यनेन वास्तुसंपूज्य । ॐ तद्विकुरिति स्मृत्वा ततो यज्ञेश्वरं पूजयेत् । यथा एतत् पादात् ॐ यज्ञेश्वराय श्री विष्णु
 वे नमः । एवमर्घ्याद्यनीयादीनि दद्यात् । पितृरीत्या इदमन्नमेतद्द्रुश्यामि पितृभ्यः स्वधा नमः । पूर्वमुखेन स्नात्वा दक्षिणा-
 मुखः प्राचीनावीती दर्भवटुं स्थापयेत् । ततो वाक्यं कुर्यात् । विकुरोः तत्सदद्यामुके गान्धुमुके पक्षे इमुक तिथो
 अमुक गोत्रस्य पितरमुक देवशर्माण एकोद्विष्टविधिक मांसवैसरिक श्राद्धं दर्भमय त्राक्षणेऽहं करिष्ये । ॐ कुरुषेति त्राक्षणः ।
 उपवीती गायत्रीं देवताभ्य इत्यादि च त्रिः पठित्वा पुण्डरीकाक्षं स्मृत्वा यज्जलेन श्राद्धीय द्रव्याप्रोक्षणं कर्तव्यं रक्षार्थं मूदकपात्र
 मेकदेशे स्थापयेत् । ततश्चिलहस्तः ॐ अद्भुष्टमात्रपुरुष इमां पर्याटते महीं । असुराणां बधार्थं भूमौ संस्थापितो यः । अनादि-
 निधन ज्ञान नित्यानन्द जनार्दन । यत्रात्र श्राद्धे कर्तव्ये सन्निधी भव केशव । इति रक्षोन्नसूक्तं जपेत् । प्राचीनावीती
 विकुरमुक गोत्र पितरमुक देवशर्माणेतत्ते दर्भान्नं स्वधा नमः । इति दर्भान्नं त्राक्षणदक्षिणार्धे दद्यात् । त्राक्षणाग्र
 भूमिमादिच्य कुशानास्तौष्यं तेषु नतिल पात्रमुत्तानीकृत्य ॐ पवित्रासि वैकवीत्यनखिन्नं ॐ विकुर्मना पृतमसीति जलसंसर्गं
 कृत्वा द्रोण्युपरि पवित्रं स्थापयेत् । ततो जलेन ॐ शन्नो देवी रत्तिष्ठये आपो भवन्तु गीतये । संयो रत्तिश्रवस्तु नः ।
 इति स्थापयेत् । ततश्चिलान् गृहीत्वा ॐ तिलोसि सोम देवत्यो गौसवो देवनिर्घितः । प्रभ्रमद्विः पृक्तः स्वधया पितृन्
 लोकान् प्रीणाहि नः स्वाहा नमः । इति तिलान् विकीर्य तुक्षीं गन्धपुष्पे दत्त्वा कुशास्तुरेणाच्छाद्य ॐ पितृपात्रं सम्पन्नमित्यादिस्मृत्य

॥ दक्षमण्डपप्रतिः ॥

मङ्गलं स्वधा नमः । इत्युत्सृज्य वामस्त्रे उन्नरीयं दत्त्वा गायत्रीं त्रिः सकृद्वा जपित्वा दक्षिण स्त्रे उन्नरीयं दत्त्वा ॐ मधुवाता
शतयते मधुस्फुरन्ति सिन्धवः माधीर्नः सन्तोषधीर्धुनक्त नुतोषमोः । मधुमन्पार्थिवं रजः मधुदोरस्त नः पिता मधुमान्नो वन-
स्पतिर्धुमांस्त सूर्यो माधीर्गावो भवस्तु नः । ॐ मधु मधु मध्विति जपेत् । ततः श्राव्यं पठेत् । ॐ अन्नहीनं क्रियाहीनं विधि-
हीनं यद्भवेत् तत्सर्वमहिद्रमस्तु । इति पठित्वाञ्जलिं बद्ध्वा ॐ इदमन्नं इमा आप इदं इविः । एतान्युपकरणानि । इति द्रव्यं
दर्शयित्वा ॐ भगवान् प्राणयतु इति ब्राह्मणाय जलगण्डुयं दद्यात् । ॐ यथासुखं जूषय इति ब्राह्मणो वदेत् । ततः पुनर्गायत्रीं
मधुवातेति च त्रिः पठेत् प्राञ्जल्यं सूक्तं रुचिस्तुवादिकमपि । ॐ सप्तव्याधा दशार्णेषु युगाः कालञ्जरे गिरो चक्रवाकाः सर-
दीपे हंसाः सरसि मानसे । तेपि जाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपारगाः । प्रस्थिता दूरमध्वानं यूयं तेभ्यो इवसीदत । ॐ दुर्व्यो-
धनो मनुजमयो महाक्रमः स्कन्धः कर्णः शकुनि सुस्र शाखा । दुःशामनः पुष्पफले सम्यक् मूलं राजा धृतराष्ट्रो इयनीषी ॥ ॐ युधि-
ष्ठिरो धर्ममयो महाक्रमः स्कन्धोऽर्जुनो भूमसेनोऽस्य शाखा । माद्रीसूतो पुष्पफले सम्यक् मूलं कृष्णो ब्रह्मच ब्राह्मणाश्च ॥
ॐ ईशानविक्रममलासनकार्तिकेय वहित्तरार्करजनीशधनेश्वराणां क्रौञ्चामरेन्द्रकलसोद्भवकाशपानां । पादान्नमामि सततं
पितृमुक्तिहेतुन् । इति पठित्वा ॐ तृप्ताः स इति ब्राह्मणाय जलगण्डुयं दद्यात् । ॐ तृप्ताः स इति ब्राह्मणो वदेत् । ततो
ॐ मधुवातेति मधु मधु मध्विति च । ॐ अन्नमयी मदन्तु हव प्रिया अधुषत अस्तोषत मभानवो विप्रान् विष्टया मतीर्यो यान्निद्रते
हरौ । इति पठेत् । ॐ सम्पन्नमिति पृच्छेत् । ॐ सुसम्पन्नमिति ब्राह्मणः । ततः पूर्वस्थापित हतशेषाय पिण्डार्थं प्रचुर

मामाद्य स्वप्पं विकीरणार्थं पृथक् स्थापयेत् । ततः ॐ शेषमन्नं क देवमिति पृच्छेत् । ॐ ईर्केभ्यो यथासुखं विनियुज्याता-
 मिति ब्राह्मणः । ततो ब्राह्मणाय जलगण्डुषं दद्यात् । ततः ॐ पिण्डानमहं करिव्ये इति पृच्छेत् । ॐ कुरुष्वेति ब्राह्मणो
 वदेत् । ततो वामस्कन्धे उत्तरीयं दत्त्वा प्राङ्मुखः गायत्रीं जप्त्वा ॐ देवताभ्यः पितृभ्यश्चेति त्रिर्जपेत् । ततो दक्षिण
 स्कन्धे उत्तरीयं दत्त्वा दक्षिणामुखं क्षिप्रान् कोणादारभ्य दक्षिणादिक्रमेण चतुष्कोणमण्डलं कृत्वा ॐ अपहतेति रेखां जलैरभ्युक्ष्य
 तदुपरि कुशानांतीर्ष्य ॐ सुकन्तां पितर इति तिलजलानि कुशोपरि दद्यात् । ततः पूर्वस्थापितं हतावशेषमन्यान्नेन
 ॐ अक्षममी मदन्तु इत्यादि ॐ मधुवातेति च मन्त्रेण सुवर्तुलं विलोपमं पिण्डं निर्माय पिण्डनिर्माणे मन्त्रस्तु न सूत्रकारसम्यतः ।
 तिलजलं द्विगुणं भृशं कुशत्रयसहितं पिण्डं गृहीत्वा पितृतीर्थेन ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्म्मन्नेव ते पिण्डो ये चात्र
 त्वामनुषांश्च त्वमनु तस्मै ते स्वधा नमः । इति तिलासुसिक्ते देशे दर्तोपरि दद्यात् । ततो मन्त्रकं करं दर्भमुले निर्यव्यं जलं स्पृष्ट्वा
 कृताङ्गलिः । ॐ अत्र पितर्मादयस्व इति पिण्डमनुमन्त्र्या उदङ्मुखो भूत्वा यथाशक्ति प्रणान् संयम्य परायत्य ॐ अमी मदं पिता
 यथाभागमारवा इष्ट इत्यनेन श्वासं त्यजेत् । उपवीती पिण्डशेषमात्राय हस्तौ प्रकाल्याचम्य प्राचीनावीती दक्षिणामुखः
 पातितवामजात्रुः ॐ सुकन्तां पितर इति पिण्डोपरि तिलासु दद्यात् । ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्म्मन्नेव इति
 पिण्डोपरि स्तुतं तिलतैलया दद्यात् । ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्म्मन्नेव इत्यङ्गनं पिण्डोपरि दद्यात् । ततो नवम-
 नवया शुरुवस्त्रं दशाभवं सूत्रं वामहस्तादक्षिणहस्तेन संगृह्य ॐ एतद्वः पितरो वामो वा नातो अन्ये पितरो युष्ममिति

अथ ऋग्नेदिनां पार्कणश्राद्धप्रयोगः ॥ * ॥ तत्र पूर्वदिने निरामिषैकभक्तः स्वकर्तव्यानिश्चयेऽपि तद्विहित्य । ततः पर-
दिने कृतदेवपूजास्तुक्रियो दक्षिणप्रवने दक्षिणाभिमुखी भूय कृतपादशौचो दर्भहस्तः प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा द्विराचम्य कुश-
हस्तः शर्कराश्यादियुक्तां पक्विलां अवज्जलां कमिद्युतां दुर्गन्धामनिर्गन्धां भूमिं त्यक्त्वा उपलिप्तायां भूमौ दर्भामने उपविश्या
तिलतैलेन दीपं प्रक्षाल्य भोज्योत्सर्गं कुर्यात् । ततः ॐ वास्तुपुरुषाय नमः इति वास्तुपुरुषं संपूज्य ॐ तद्विष्णोरिति
विष्णुं स्मृत्वा । ॐ तं सदिभुक्तार्थं यज्जेश्वरं संपूज्य श्राद्धीराग्रभागं तस्मै दत्त्वा परकीय भूमौ चेत् तं सामिने मूल्यां
अथवा पितृरीत्या इदमन्नं एतत् भूमिपि पितृभ्यः स्वधेति दद्यात् । एतच्च स्वभूमौ अस्वामिकाराक्ष न दद्यात् । ततः सर्कं
देवकृत्यं उन्नरामुखः पातित दक्षिणजानूरुपवीती कुर्यात् । सर्कं पितृकृत्यं अर्धदानवर्ज्यं पितृकृत्यं दक्षिणामुखः प्राची-
नावीती पातित वामजानुः सर्कं कुर्यात् दैवे प्राङ्मुखः द्विदर्भयुक्तं यवोदकं प्रोक्षितमासनं । पित्रे दक्षिणाग्रेक दर्भ-
युक्तं तिलोदकं प्रोक्षितमासनद्वयं दक्षिणादियुपकल्प्य प्रणवोच्चारणं पूर्वकं सार्द्धद्वितयं वेदनयुक्तोत्केशं सप्तपङ्कान्यतम
निश्चितं ब्राह्मणवर्तुत्रयं । दैवे पश्चिमाग्रत्वेन प्राङ्मुखः । एवं मातामहं सयस्त्रिनं ॥ दैवे पितृमातामहामनेषु निधाय
दैवे जलगण्डूषं दत्त्वा ॐ अद्यामुके मासि अमुके पक्षे इमुकतिथौ अमुक गोत्रस्य पितृरमुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य
पितामहस्यामुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य प्रपितामहस्यामुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य मातामहस्यामुक देवशर्मणो इमुक
गोत्रस्य प्रमातामहस्यामुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य रद्धप्रमातामहस्यामुक देवशर्मणः पार्कणश्राद्धे कर्तव्ये पुरुरवोमाद्रवसो-

কিংশেবাং দেবানাং পার্বণশ্রাদ্ধং দর্ভময় ব্রাহ্মণেহহং করিষ্যে ইতি পৃচ্ছেৎ । ওঁ কুরুষেতি প্রতিবচনং । পর্বেতরে পার্বণ
বিধিনা শ্রাদ্ধমিত্যেবং যোজ্যং । ততো দক্ষিণামুখঃ পাতিতবামজানুঃ প্রাচীনাবীতী । ওঁ অদ্যেত্যাদি অমুক গোত্রস্য পিতৃ-
রমুক দেবশর্ষণ এবং পিতামহস্য প্রপিতামহস্যামুক দেবশর্ষণো হমুক নিমিত্তকং পার্বণ শ্রাদ্ধং দর্ভময় ব্রাহ্মণেহহং করিষ্যে
ইতি পৃচ্ছেৎ । ওঁ কুরুষেতি প্রতিবচনং । তন্তো মাতামহাদি পক্ষে । ওঁ অদ্যেত্যাদি অমুক গোত্রস্য মাতামহস্যামুক দেব-
শর্ষণ এবং প্রমাতামহস্য বৃদ্ধপ্রমাতামহস্যামুক দেবশর্ষণো হমুক নিমিত্তকং পার্বণশ্রাদ্ধং দর্ভময় ব্রাহ্মণেহহং করিষ্যে । ইতি
পৃচ্ছেৎ । ওঁ কুরুষেতি প্রতিবচনং তত উপবাতী সপ্রণব ব্যাহৃতিকাং গায়ত্রীং জপেৎ । দেবতাভ্যঃ পিতৃভ্যশ্চ মহাযো-
গীভ্য এব চ । নমঃ স্বধারৈ স্বাহারৈ নিত্যমেব নমো নমঃ ইতি ত্রিঃ পঠেৎ । তত পুণ্ডরীকাকং স্মৃত্বা যুজ্জলেন শ্রাদ্ধীয়
দ্রব্যং প্রোক্ষণং রক্ষার্থমুদকপাত্র মেকদেশে স্থাপয়েৎ । ততঃ প্রাচীনাবীতী তিলহস্তঃ । ওঁ অমুরা রক্ষাংসি পিশাচাঃ প্রেক্ষয়ন্তী
পৃথিবীমনু । অন্যত্র তে গচ্ছন্ত যত্রৈবাং গতিঃ নমঃ । ইতি সর্ষ তিলান্ বিকীৰ্য্য । ওঁ অঙ্গুষ্ঠমাত্রঃ পুরুষ ইমাং পর্যাটতে
মহীং । অমুরাণাং বধার্থায় ভূমৌ সংস্থাপিতো ময়া । অনাদিনিধনজ্ঞান নিত্যানন্দজনর্দন । ময়াত্র শ্রাদ্ধে কর্তব্যে সন্নিধী
ভব কেশব । ওঁ রক্ষোন্নমসি ইতি পঠেৎ । তত উত্তরামুখঃ দেব ব্রাহ্মণে জলগণ্ডুষং দত্ত্বা । ওঁ পুরুষো মাদ্রবসৌ বিশ্বে-
দেবা ইদং বো দর্ভাসনং স্বাহা । ইতি ঋজুদর্ভাসনং ষবোদকং দেবব্রাহ্মণ দক্ষিণপার্শ্বে দদ্যাৎ । তত আপো দত্ত্বা এবং সর্বে-
পচারেবু আদ্যন্তুরাপো দদ্যাৎ । অথাভ্যুক্তিতায়াং ভুবি উদগ্ধান্ কুশানাস্তীৰ্য্য তেবু ন্যথিলং পাত্রমাসাদ্য উভানীকৃত্য তস্মিন

ॐ पवित्रे ह्ये वैकव्यो इत्यनेन खच्छिरुं । ॐ विष्णुर्मना पूतेह इतानेन प्रोक्कितं पवित्रं विन्यास्याप आसिच्य ॐ शनो
 देवीरभिकुरे इत्यनेन स्नापरित्वा ॐ यवोसि धान्यराजोसि वारुणो मधुसंयुतः निर्णोदः सर्कपापानां पवित्रव्यभिः स्तुतं ।
 इतानेन यवान् विकीर्य तुक्तीं गङ्गपुष्पे च दत्त्वा ॐ देवपात्रं पम्पन्नं सुसम्पन्नमिति ब्राह्मणेनोक्ते यवान् गृहीत्वा ॐ
 विश्वान् देवानावाहरिष्ये आवाहयेत्यनुज्जातः । ॐ विश्वेदेवा न आगतः शृणु ता म इमं हवः एदं बहिर्निषीदत । ॐ
 विश्वेदेवा शृणुतेमं हवमित्यादि । ॐ ऋधरः समवदन्तुः नोमेन सह राज्ञा यन्मै कृणोति ब्राह्मणस्त्वं राजन् पारयामसीति
 कृताञ्जलिर्ज्जपेत् । ततः ॐ विश्वायां दक्षकन्यायां जाता धर्मा महात्मानः । विश्वेदेवा इति ध्याता देवपर्या महाबलाः । शक्रेण
 सह योद्ध्यां विजेतारश्च राक्षसां । यन्नामस्मरणादेव प्रद्वबन्त्यशूराः कृणात् । वाणवाणासनधरा द्विभुजाः श्वेतवाससः । केयु-
 रिणः कुण्डलिनः किरीटकटकान्निताः । सौर्यसौन्दर्यासंयुक्ता दिव्याश्रगनुलेपनाः । इन्द्रश्चानुचराः सर्वे गोपुत्रस्त्रिदिरिस्य ते
 इति विश्वान्देवान् ध्यात्वा ॐ आगच्छन्तु महाभागा विश्वे देवा वरप्रदाः । ये ह्यत्र विहितप श्राद्धे सावधाना भवन्तु ते
 इत्युपहारं जलान्तरं पुष्पान्तरं दत्त्वा पुष्पान्तरेण ॐ शिरः प्रभृति सर्कगात्रेभ्यो नमः । इति संपूज्य स्वाहा अर्घ्या इति-
 अर्घ्यं सकृन्निवेद्य अन्यापो दत्त्वा वामहस्ते अर्घ्यपात्रं मादाय दक्षिणहस्तेनाच्छाद्य ॐ पुरुरवो माद्रवसो विश्वेदेवा इदं
 वो ह्यर्घ्यं स्वाहा इति दत्त्वा ॐ या दिव्या आपः पृथिवी संवद्भुवर्षा अन्तरीक्षा उत पार्थिवीर्घ्या । हिरण्यवर्णा यज्जिज्ञास्ता न आपः
 शिवाः संस्योनाः सुहवा भवन्तु । इति पठेत् । ततो गङ्गादीन्यादाय ॐ पुरुरवो माद्रवसो विश्वेदेवा एतानि वो गङ्गपुष्पं धूप

नुखासीना ज्ञानमूद्रा निरायुधा इति वसुरुद्रादित्यरूपतरा धात्राँ षुधा र्ध्या इति पवित्रं निवेद्य अन्यापो दत्त्वा अर्ध्यादाय
 ऽ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मनिदन्ते र्ध्यां षुधा नमः । इत्यांसृज्य ब्राह्मणे दत्त्वा ऽ या दिव्या इत्यनुमन्त्र्य संश्रवसहितं
 पात्रं तथैव स्थापयेत् । एवं प्रत्येकं जलं स्पृष्ट्वा पितामहादि पञ्चभ्योर्ध्यां दत्त्वा ऽ या दिव्या इति प्रत्येकमनुमन्त्र्य
 संश्रवसहितं पात्रानि यथाहानं संस्थाप्य यथाक्रमं पितृपात्रे पितामहादि पञ्चपात्रस्य संश्रवजलं गृहीत्वा पितृपात्रं
 प्रपितामहपात्रेण पिथार्य कर्तुं कर्मापार्श्वे समूलदर्भोपरि ऽ पितृभ्यः स्नानममीति संस्थाप्य नुज्जं वा कुर्यात् । ऽ अमुक गोत्र
 पितरमुक देवशर्मन् एवं पितामह प्रपितामहानुक देवशर्मनेतानि ते गन्धपुष्प धूप दीपाच्छादनानि षुधा नमः । इत्यांसृज्य
 एष ते गन्धः एतत्ते पुष्पं एष ते धूपः एष ते दीपः । एतत्ते आच्छादनं इति निवेदयेत् । एवं मातामहादिभ्यो गन्धादि
 दद्यात् । ततः ऽ पितृार्चनं सम्पूर्णं जातमिति पृच्छेत् । ऽ सम्पूर्णं जातमिति प्रतिवचनं । ततो यत्ताक्तमन्नमादाय ऽ
 अग्ने करिष्ये इति पृच्छेत् । ऽ कुरुष्वेति प्रतिवचनं । विप्रपाणो जले वा । ऽ सोम्यार पितृमते षुधा नमः । ऽ
 अग्नये कव्यावाहनार्य षुधा नमः । इत्याहृतिद्वयं जुह्यात् । स्वाहान्तु मन्त्रपक्षे उपवीती अग्निपूर्वकं आहृतिद्वयं जुह्यात् ।
 रत्तिकारमते नान्दीमुख एव स्वाहान्तुमन्त्राभ्यां होम इति । ततो ब्राह्मणसंमुखस्य कुशादिकमपनीय दैवे ऋषानीमारभ्य
 प्रागग्र्या रेखया दक्षिणावर्तेन चतुष्कोणमगुलं कृत्वा पित्रे नैर्ऋतिमारभ्य दक्षिणाग्र्या रेखया वामावर्तेन रत्तमगुलं कृत्वा
 गोमरेनोपलिप्य दैवे सवशालीन्दर्भान् न्यस्य तदुपरि सोवर्णं पात्रं अन्यद्वा अनिन्दं पात्रं निधार्य पित्रे मगुलोपरि

सतिलसलिलान्दधान् न्यास्य तद्रूपरि राजतादि पात्र निधाय आज्योनोपस्तीर्य दैवादिक्रमेणानादिकं दत्त्वा पात्रान्तरित
हस्ताभ्यां पत्नी स्वयं वा परिवेषयेत् । उपकरणं पात्रान्तरे कृत्वा भूमौ संस्थापयेत् । नत्रेक हस्तं केवलं हस्ताभ्यां परि-
वेशयेत् । नैकवाङ्मनवत् । ततोऽनोपरि हतशेषं दत्त्वा पिण्डार्थं किञ्चिद् स्थापयेत् । ततो दैवे उपवीती अनुत्तान
हस्ताभ्यां पात्रं धृत्वा ॐ पृथिवी ते पात्रं द्यौः पिधानं ब्राह्मणस्य मुखे स्मृते स्मृतं जूहोमि ब्राह्मणानां विद्यावतां प्राणा-
पानयोज्जूहोम्युक्तमसि न मैवां क्केता अमुत्रामस्मिन् लोके । इत्याभिमन्त्र्य पित्रे उत्तान हस्ताभ्यां पात्रं धृत्वा ॐ पृथिवी
ते पात्रमित्यादि मन्त्रं पठेत् । ततो दैवे उपवीती ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं समूहमस्य पांशुले । इति
ब्राह्मणपान्यङ्गुष्ठमन्त्रे निवेश्य ॐ विष्णे हवां रक्षस्व इत्याहुक्त्य तृतीयं यवान् विकीर्य सयबोदक कुशपत्रत्रय मादाय ॐ पूर-
रवो माद्रवसो विश्वेदेवा इदं बोध्नं स्वाहा । इत्युत्सृजेत् । ततः पित्रे प्राचीनावीती दक्षिणामुखः । ॐ इदं विष्णुरिति
पान्यङ्गुष्ठमन्त्रे निवेश्य ॐ विष्णे कवां रक्षस्व इति अहुक्त्य ॐ अपहता सुरा रक्षांसि वेदिसद इति तिलान् विकीर्य वाम-
हस्तान्पात्रं धृत्वा ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्गन् एवं पितामह प्रपितामहानुक देवशर्गन्निदन्तेऽन्नं सोपकरणं
सजलं स्वधा नमः । इत्युत्सृजेत् । एवं मातामहपक्षेपि । ततः प्रत्येकं जलं दत्त्वा अन्ने मधुसर्पिरासिच्य गायत्रीं त्रिं
सकृद्वा ॐ मधुवातेति पठित्वा मधु मध्विति जपेत् । ॐ अन्नहीनं क्रीराहीनं विधिहीनं यद्वेत् । तं सर्वमच्छिद्रमस्तु ।
ततः प्रत्येकं पाठयेत् तदवथा । सप्रणव व्याघ्रतिकां गायत्रीं । अक्षममी मदन्तु हव प्रिया अधुवत अस्तोवत । स्वभानवो

विप्रान् विठ्ठरा मतीरो यान्निन्दते हरी ॥ मधुवातेति मधु मध्विति च । ॐ यज्जेश्वरो हव्य इत्यादि । ॐ योगीश्वरमित्यादि याञ्ज
 बल्क्याङ्ग श्लोकत्रयं । ॐ तद्विकोरित्यादि । ॐ दुर्घोषनो मनुमय इत्यादि । ॐ युधिष्ठिरो धर्ममय इत्यादि । ॐ
 सप्तव्याधा दशार्णेषु इत्यादि । ॐ ईशानविष्णुकमलामनकार्तिकेयवह्नित्रयार्करजनीशधनेश्वराणां । क्रौञ्चामरेन्द्रकलसोद्भवकाश्या-
 पानां पादारमामि सततं पितृनुक्ति हेतुन् । ॐ मधुवातेतित्रयं । ॐ अङ्गनमिति पठेत् । ततो देवब्राह्मणे
 जलं दत्त्वा प्राचीनावीती पातित वामजानुः ॐ तृप्ता ह इति पृच्छेत् । ॐ तृप्ताः स्म इत्यनुज्ञातः । ॐ शेषमन्नं स्वदेव-
 मिति पृच्छेत् । ईकैत्र्या दीयतामित्यनुज्ञातः । ॐ सम्पन्नमिति पृच्छेत् । ॐ सुनम्पन्नमिति तैरुक्ते तदा श्राद्धं समाप्तु-
 त्तरे ईकैः सहतृष्णीत ततो ब्राह्मणेभ्य उन्नरापोशानं दद्यात् । तत आचात्रेषु तेषनाचात्रेषु वा पिण्डान् दद्यात् । तृप्त-
 शेषां सर्वविध मन्मुक्त्याहृतशिकेन सह एकत्री कृत्य पिण्डार्थं प्रभूततरं विकीरणार्थं स्वप्नं पृथक् स्थापयेत् ॥ अथ पिण्डदानं ।
 ॐ पिण्डदानमहं करिष्ये ॐ कुरुष्वेत्यनुज्ञातः । उपवीती प्राङ्मुखः प्रणवादन्त्यां व्यावृत्तिकां गायत्रीं । ॐ देवताभ्य इति त्रिर्ज-
 पित्वा प्राचीनावीती दक्षिणामुखः पातितवामजानुः । ब्राह्मणान्तिके पिण्डदानमुपकृत्य दत्तमुलेन ॐ अपहतेति मन्त्रेण
 पितृब्राह्मणसंमुखे दक्षिणाग्रामेकां रेखां उल्लिख्य एवं मातामहसंमुखेपि रेखे अद्विरभ्युक्त्य तयोरुपरि दक्षिणाग्रान्
 हस्तप्रमाणान् दर्भानास्तृतीयं सतिलजलपुष्पं गृहीत्वा वामागारं दक्षिणहस्तेन पितृरेखास्तृतीयं कुशमूलेषु ॐ सुकन्तां पितरः । कुश-
 मध्ये ॐ सुकन्तां पितामहाः । कुशाग्रे ॐ सुकन्तां प्रपितामहाः । इति दत्त्वा एवं द्वितीय रेखां कुशमूलेषु ॐ सुकन्तां

॥ १ ॥ अग्निदत्ताः पाश्चिमादिः ॥ १ ॥

इत्युत्सृज्य पिण्डोपरि दद्यात् । एवं पितामहादि पञ्चपिण्डोपरि दद्यात् । ततः पिण्डेषु गन्नादिना पूजयेत् । ततः कृताङ्गलिः
ॐ नमो वः पितर उर्ज्ज नमो वः पितरः शुक्राय नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरो रसाय
स्वधा वः पितरो नमो वः एता युष्माकं पितर इमा अस्माकं जीवा वो जीवन्तु इह सन्तुश्याम । ॐ मनोनाह वामहेना रामसेन
सोमेन पितृणां मनुभिः । ॐ आत एत मनः पुनः कुतोदकार जीवसे होक च सूर्यां दृशे । ॐ पुनर्नः पितरो मनो ददातु
दैव्यो जनो जीवन् त्रातं सचेमहि । इति तिमृभिः पिण्डेषुपुनः ॐ उर्ज्जं बहन्तीति पठित्वा पिण्डेषु जलधारां दद्यात् इदं
शारनाचार्य लिखित सौनक व्याख्यासारे लिखितं न तु सूत्रकारादिमतं । ततः ॐ परेत नः पितरः सौम्यासो गन्तीरेतिः
पथिभः पूर्व्विणेभिर्दक्षाम्भ्यां द्रविणे हर्षद्रं ररिषं नः सर्व्वीरं नियच्छत । इति पिण्डान् चालयित्वा पितृन् प्रवाहयेत् ।
पिण्डान् गोहजविप्रेभ्यो दद्यादग्नौ जले वा क्षिपेत् । ततो विकिरदानं । ब्राह्मणाग्रतः प्रोक्षितायां भुवि दक्षिणाग्रान् कुशा-
नास्तीर्या सतिलजलेन तान् प्रोक्ष्य पूर्व्वस्थापितमन्त्रं जलप्रावितं गृहीत्वा ॐ ये अग्निदक्षाः ये अनग्निदक्षा मध्ये दिवः स्वधरा
यादयन्तो तेभिः स्वधा न सूनीतिमेतां यथा वसुं तनुं कम्पयस्व । इत्यन्त्रं भुवि विकीर्य ॐ ये अग्निदक्षाः कुलेजाना नाग्निदक्षाः कुले
यम । भूमौ दन्तेन तृप्यन्तु तृप्या यास्तु परां गतिं । ॐ शेषां न माता न पिता न वसुनैर्बान्निदिक्चिर्नतथान्मसि । तद्वृष्टये
इन्नं भुवि दत्तं मेतत् प्ररास्तु लोकार सुखाय तद्वत् । इति सतिल जलं दद्यात् । परिशुक्तकार सम्यतोहयं मन्त्रः । शारनाचार्येण तु
ॐ अग्निदक्षेति मन्त्रो न लिखितः ततो हस्तं प्रक्षाल्याचम्य हरिं श्रुत्वा प्राचीनावीती ॐ सुसुप्रोक्षितमश्विति ब्राह्मणाग्रभूमि-

मातामहा इत्यादि । इति सतिलपुष्पं दद्यात् । ततः पूर्वस्थापितमन्त्रेण ॐ अक्षरमीति पठित्वा ॐ मधुवातेति पिण्डान् निर्माय
मन्त्रपाठस्तु न सूत्रकारसम्मतः शायनाचार्येण लिखितं मध्वाभिधारितान् कृत्वा एकं पिण्डं दक्षिण हस्तेनादाय सतिल जलाश्रितं
भुग्न कुशपत्रत्रयेण ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मन्नेष ते पिण्डो ये चात्र त्वामनु तेभ्यश्च स्वधा नमः इति वामहस्तादक्षिण
हस्तेन प्रथमांतीर्ण कुशमूलेषु तिलायुनित्के देशे दद्यात् । ततः प्रत्येकं जलस्पर्श पूर्वकं पितामहादि वृद्धप्रमातामहान्नां
पक्ष पिण्डान् दद्यात् । हस्तलेपकं पितृपक्षांतीर्ण कुशमूलेन । ॐ लेपभुजः पितरः प्रीयन्तामिति करं निघ्नव्य हस्तं प्रक्षाल्याचम्य
हरिं स्मृत्वा ॐ पितरो मादारध्वं यथाभाग मारवायध्वं इति जपेत् । ततो वामावर्तेनोदङ्मुखी भूय यथाशक्ति प्राणान् संयम्य
प्रत्यावृत्य सर्वान् पितॄन् भास्कर मूर्तिकान् तूष्णान् ध्यायन् ॐ वसन्ताय नमस्तुभ्यमित्यादि पठित्वा षड्भुजमस्त्य ॐ अमी मदन्तु
पितरो यथाभाग मारवायिषत इति जपन् श्वासं मुक्चेत् । ततः पिण्डशेषमात्राय हस्तो प्रक्षाल्याचम्य पूर्ववत् शुक्लान्नां
पितर इति पिण्डोपरि सतिल जलं दत्त्वा एवं क्रमेण पितामहादि वृद्धप्रमातामहान्नां पक्षपिण्डोपरि मन्त्रोहेन सतिल
जलं दद्यात् । ततो निवीं विश्रंश्व द्विराचम्य ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मन्नाभ्यङ्क्त्वा इति पिण्डोपरि हृतं तिलतैलया
दद्यात् । एवं पितामहादि पक्षपिण्डोपरि दद्यात् । ततः ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मन्नाभ्यङ्क्त्वा इति पिण्डोपरि अङ्गनं
दत्त्वा एवं मातामहादि पक्षानां पिण्डोपरि दद्यात् । ततो नवमनवया शुक्लवस्त्रदशाभवत् सूत्रं वामहस्तादक्षिणहस्तेन गृहीत्वा ॐ
एतद्द्वः पितरो वामो मानतोहन्यात् पितरो युग्धुं इति पठित्वा ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मन्नेतन्ने वामः स्वधा नमः ।

॥ १० ॥ अथेदिनाः पार्वणश्राद्धं ॥ १॥

मासिच्य ततो दैवपूर्वकं प्रत्येकं जनं ॐ शिवा आपः सन्धिति ब्राह्मणे दद्यात् । ॐ सन्धिति प्रतिवचनं । ॐ सोमनस्य
सन्धिति पुष्पं अन्धिति प्रतिवचनं । ॐ अक्षतकारिकेकास्त इत्यक्तं ॐ अन्धिति प्रतिवचनं । ततस्त्रिलाज्यमधुषुक्तं जलं गुहीत्वा
ॐ अद्येत्यादि अमुक गोत्रस्य पितुरमुक देवशर्मणो दन्तमिदमन्नपानादिकमक्षय्यमस्तु इति दद्यात् । अन्धिति प्रतिवचनं ।
एवं पितामहादि पञ्चभ्यो दद्यात् । ॐ अघोराः पितरः सन्धिति प्रतिवचनं । ॐ गोत्रेणो वर्द्धतां वर्द्धतामित्याह्वरं ।
न्युन्नतवनपक्षे न्युन्नत पात्रनुत्तानीकृत्य तज्जलं स्पृष्ट्वा ब्राह्मणेभ्यस्त्यागुलादिं दत्त्वा उपवीती पितृपूर्वकं दक्षिणां दद्यात् ।
अद्येत्यादि अमुक गोत्रस्य पितुरमुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य पितामहस्यामुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य प्रपितामहस्यामुक
देवशर्मणः कर्तैतदमुक निमित्तक पार्वणश्राद्धकर्मणः प्रतिष्ठार्थं दक्षिणां रजतमूलां विष्णुदैवतं ब्राह्मणायार्हं ददामि । एवं
मातामहादि पक्षेपि । तत उन्नताभिमुखः । अद्येत्यादि अमुक गोत्रस्य पितुरमुक देवशर्मणः इत्यादि वृद्धप्रमातामह पर्यान्तं
ॐ पूरुरवो माद्रवमो विश्वा देवानां कर्तैतत् अमुक निमित्तक पार्वणश्राद्धकर्मणः प्रतिष्ठार्थं दक्षिणां काष्णमूलां मि-
त्यादि । इति दक्षिणां दद्यात् । प्रियोज्ज्वलि स्तान् परितोष्य श्राद्धमिदं सम्पूर्णं जातमिति पृच्छेत् । सम्पूर्णं जातमिति
ब्राह्मणैरुक्ते । ततः पवित्रसहितान् दर्भान् पिण्डस्थाने आस्तौर्यं ॐ स्वधां वाचरिष्ये इति प्रार्थयेत् । वाचातामिति प्रति-
वचनं । ॐ पितृभ्यः स्वधोऽद्यतां एवं वृद्धप्रमातामह पर्यान्तं स्वधां वाचरिष्ये ब्राह्मणानुत्थापयेत् । तेपि स्वधेति क्रवस्तु
उत्तिष्ठतः ॐ विश्वेदेवाः प्रीरन्तामिति दैवे वाचयेत् । प्रीरन्तामित्युक्त्वा दैवब्राह्मणानुत्तिष्ठेतां । वाजे वाजे इति पठित्वा

विप्रदेहस्थितान् पित्रादीन् पितृपूर्वकं विमर्जयेत् । ॐ आ मा वाजनेति यत्नेन प्रदक्षिण वारिधारया वेष्टयन् प्रणमेत् ।
 ततः कृताञ्जलिः सुमनास्तनना त्रुत्वा दक्षिणां दिशं पश्यान् पितृन् याचेत् । ॐ दातारो नो विवर्द्धन्ता मित्यादिना याचयेत् । ततः
 सप्रणवव्याहृतिकां गायत्रीं देवताभ्य इति जपेत् । श्राद्धीय देवां ब्राह्मणाय दद्यादग्नेौ जने वा क्षिपेत् । ततो दक्षिण-
 पाणिना दीपमाच्छाद्य हस्तौ प्रक्षाल्याचम्य एतत् कर्माच्छिद्रमश्विति वदेत् । अश्विति प्रतिवचनं । अद्येत्यादि कृतैतत्
 श्राद्धवैशुण्यं प्रशमनकामो विष्णुस्मरणमहं करिष्ये इति सकल्प्य ॐ तद्विषेणोरिति विष्णुं स्मरेत् ॥ * ॥ * ॥
 ॥ * ॥ इति पार्वणश्राद्ध प्रयोगः ॥ * ॥

॥ * ॥ अन्तेदिनां अन्त्येष्टि पद्धतिः ॥ * ॥

अथान्त्येष्टि पद्धतिः ॥ * ॥ गतप्राणं ज्ञात्वा पुत्रादिः स्नात्वा अन्नं कृत्वा स्थापयेत् । ततो गतप्राणं स्थापयित्वा
वाससा सर्वशरीरमाच्छाद्य आस्तीर्णकुशेषु दक्षिणशिरसं स्थापयेत् । ततो घृतेनाभ्यज्य ऽं गरादीनि च तीर्थानि ये च पुण्याः
शिलोच्छराः । कुरुक्षेत्रं गङ्गां यमुनां शरिद्वरां । कौशिकीक्षुद्रतागां सर्वपापप्रनाशिनीं । भद्रावकाशां शरभुं
गण्डीं पनसन्तुथा । वैणव्यं वराहं तीर्थं पिण्डारकन्तुथा । पृथिव्यां यानि तीर्थानि सरितः सागरान्तुथा । इति चिन्तयित्वा
पुनः स्थापयेत् । वस्त्रान्तरं परिधाप्य उपवीतमुद्धरीयं धारयित्वा चन्दनादिनोपलिप्य कर्णनासिकानेत्रद्वरमुखान्त्र्यक्षु सप्त
ह्रिदेषु सप्त सुवर्णं खण्डिकाः प्रक्षिपेत् । तदन्तरे कांश्चादि खण्डिकाः । ततो वस्त्रान्तरेणाच्छाद्य बहेयुः । बहनकाले आम-
पात्रां अन्नार्क्षं वस्त्रार्क्षं तजेत् । अर्क्षं पिण्डार्थमवशेषयेत् । ततो इग्निदाता पुत्रादिः चिताभूमौ गत्वा तदन्नार्क्षं तिल
सहितं पिण्डानेतिकर्तव्यतरोत्सृजेत् ॥ तदन्तरे गोमर्योपलिप्यां भूमौ पातित वामजानुः प्राचीनावीती कुशमूलेन
ऽं अपहता सुरारक्षांसि वेदिसद । इत्यनेन दक्षिणां रेखां कुर्यात् । तदुपरि कुशानास्तीर्य ऽं एहि प्रेत सोम्यासो
गन्तीरेभिः पथिभिः पूर्वर्णेभिर्दक्षिणाभ्यां द्रविणे ह भद्रं रयिं नः सर्ववीरं नियच्छत इत्यावाह सतिलजलपात्रं वामहस्ता-
दक्षिणहस्तेन गृहीत्वा ऽं अद्यामुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मन्नवनेनिकु उपतिष्ठतां इत्यवने जयेत् । ऽं अद्यामुक गोत्र प्रेता-
मुक देवशर्मन्नेत्पिण्ड मुपतिष्ठतां । इति वामहस्ते गृहीतामपात्रादन्नार्क्षं सतिलं दक्षिणहस्तेन गृहीत्वा कुशोपरि दद्यात् ।
पिण्डपात्रं प्रक्षालनं जलेन तदुपरि पुनरवनेजनं तूष्णीं गङ्गादिदानं सामगेतरेवाकं नावाहनमिति विशेषः । ततः पुत्रादिः

स्नानं कृत्वा चितां रचयित्वा तत्र दारुचयं कुर्यात् । तद्रूपं बद्धवयसहितं दक्षिणशिरसं सायगमधोमुखं पुमांसं न्यासेत् ।
 नार्घ्यास्तु उन्नान देहं मामगेतरेवास्तु उत्तरशिरसं । ततो देवाश्चाग्निमुखाः सर्के हताशनं गृहीत्वा एनं दहन्तीति मनसा ध्यात्वा
 अग्निं गृहीत्वा ॐ कृत्वा तु दुष्करं कर्म जानतावाप्याजानता । स्वत्युक्तकालवशं प्राप्य नरं पक्षत्रमागतं । ॐ धर्माधर्मसमा-
 युक्तं लोभमोहसमारुतं । दहेयं सर्कं गात्राणि दिव्यान् लोकान् न गच्छतु । इति पठित्वा प्रदक्षिणं कृत्वा दक्षिणामुखं
 शिरः स्थाने दद्यात् । स्त्रीदाहे तु नरमित्येव पाठः न नारीत्याहः । ततो दाहे वृत्ते प्रादेशप्रमाणाः सप्तकार्तिका गृहीत्वा
 चिताग्निं सप्तवारान् प्रदक्षिणीकृत्य सप्तकार्तिका एकैकक्रमेण चिताग्नौ प्रक्षिपेत् । ततः कुठारेण ॐ क्रव्यादार नमस्तुभ्यं
 इति मन्त्रं सकृत् पठित्वा चिताम् ज्वलद्दारुपरि सप्त प्रहारं देयाः तमग्निपशुन् । वामावर्तेन स्नातुं नदीगन्तव्या नग्नं शवं न
 दहेत् । शवस्यस्त्रि बद्धादि शशानवासि चण्डालादिभ्यो दद्यात् । स्तृतिकां रजश्चलाक्ष मतिल पक्षवैद्यः ॐ आपोहिष्ठीर
 वामदेव्यादिति मन्त्रैः स्नापयित्वा दहेदिति विशेषः । गर्भवत्यास्तु गर्भं निःसार्य स्थानान्तरे निःक्षिप्यास्या दाहः कर्तव्यः । जल-
 समीपं गत्वा पुत्रादारः प्रत्युत्तरदानाभिर्ज्जं शालकादिकं प्रार्थयेयुः । उदकं करिव्याम इति तेन च कुरुध्वं माँचैव पुनः
 कुरुध्वमेवैतन्निरिति उतरे दत्ते बुद्धपुरःसरमेवतरणं जले । ततः परिहित वस्त्रं प्रक्षाल्य तदेव परिधाय प्राचीनावीती
 दक्षिणामुखः । आपो नः शोशुचदयमिति मन्त्रेण वामहस्तानामिकया अप आलोड्य एकवस्त्राः सकृन्नमज्याचम्य दक्षिणामुखास्तर्पयेयुः ।
 ॐ अमुक गोत्रं प्रेतं अमुक देवशर्माणं तर्पयामीति सायगानां प्रयोगः । पुनः स्नात्वा जलाद्रुथानं बालपुरःसरं कार्यात् ।

ततो नरं प्रेतं चिन्तयित्वा गृहद्वारं समागम्य निवपत्राणि दत्तुः खण्डयित्वा शमीपापं जमरत्रिति शमीं स्पृष्ट्वा दक्षं गोमयं
 गौरमर्धपांश्च स्पृष्ट्वा बालपुरःसरं गृहं प्रविशेयुः । ॐ अश्वेव हिरौ तुर्यासं इत्यस्मानं पदास्पृष्ट्वा अग्निर्ऽश्वं यच्छतु
 इत्याग्निं स्पृशेत् इव भद्रागयोरर्धे ह्येत्वा त्यागिति मन्त्रेण द्वावपि स्पृष्ट्वा गृहं प्रविशेत् । दिवा चेदाहस्तदा रात्रौ प्रवेशः ।
 रात्रौ चेत्तदा दिवा प्रवेशः । अशक्तौ ब्राह्मणान्मतिं गृहीत्वा कालप्रतीकणं विना प्रवेष्टव्यमित्यन्ते किं पद्धतिः ॥ *

अथ अथेदि पुरकपिण्डानं ॥ * ॥ तत्र क्रमः प्रसृतद्वयमात्रं तण्डुलं पत्रा दक्षिणामुखं प्राचीनावीती पातित वामजानुः
 पिण्डानुपस्थित्य ॐ अपहतेत्यानेन दक्षिणां रेखां लिख्य तां अद्विरुद्ध्या दक्षिणां दर्शनास्तीर्थं ॐ शुक्लान्तां प्रेता
 इत्यनेन जलं । ततश्चिन्तयित्वा मधु मृत दुग्धमिश्रं पिण्डं गृहीत्वा ॐ अमुक गोत्रस्य प्रेतस्यामुक देवशर्मण एतं प्रथमपिण्डं
 शिरः पुरकमुपतिष्ठतां । ततः पिण्डपात्रं प्रकाल्य ॐ शुक्लान्तां प्रेता इति पिण्डोपरि दद्यात् । तत उर्णातस्तमयं वासो
 गृहीत्वा ॐ एतद्दः प्रेतावासो मानोस्तोहिन्यं प्रेतायुद्धं । ॐ अमुक गोत्र प्रेतानुक देवशर्मन्नेतदूर्णातस्तमयं वासुद्वामुप-
 तिष्ठतां इति पिण्डोपरि दद्यात् । गङ्गादिना पिण्डं पूजयेत् । ततो नीराय नमः फीराय नमः इत्यर्चनं कृत्वा ॐ अमुक
 गोत्रस्य प्रेतस्यामुक देवशर्मणः एतं स्नानार्थं नीरमुपतिष्ठतां । अत्र स्नाहीति वदेत् । ॐ अमुक गोत्रस्य प्रेतस्यामुक देव-
 शर्मणः पानार्थमिदं फीरमुपतिष्ठतां । इदं पिव इति वदेत् । तत कृताञ्जलिः । शशानानलदध्वाहमि परित्यक्तोहमि
 वाक्कवैः । इदं नीरमिदं फीरमत्र स्नाहि इदं पिव । ॐ आकाशस्यो निरालस्यो वायुभूतो निराश्रयः । अत्र स्नात्वा इदं

पितृ स्नात्वा पीत्वा सुधी भव । ततः काकबलिः । वायसेभ्यः पाद्यादिकं दत्त्वा उंसृजेत् । अद्येत्यादि अमुक गोत्रस्य प्रेतस्था-
 मुक देवशर्मणः सृष्ट्यर्थं यमद्वारावहितं नाना दिग्देशीय वायसेभ्य एव बलिर्नमः । कृताञ्जलिः । ॐ काक त्वं यमदूतोसि गृहाण
 बलिमुत्तमं । यमलोकगतं प्रेतं त्वमाप्यासितुमर्हसि । काकाय काकपुरुषाय वायसाय महानुने । अत्र पिण्डं प्रयच्छामि
 कथ्यतां धर्मराजनि । इति पठेत् । ततो वाष्पपातपर्यन्तं पिण्डं पश्येत् । वाष्पे निरन्ते पिण्डं जले क्षिपेत् ।
 एवं द्वितीयं पिण्डं कर्णाक्षिनामापूरकं ॥ २ ॥ तृतीयपिण्डं गलांसङ्गुजवक्त्रं पूरकं ॥ ३ ॥ चतुर्थपिण्डं नाभिलिङ्गुद
 पूरकं ॥ ४ ॥ पञ्चमपिण्डं जानू जङ्घपाद पूरकं ॥ ५ ॥ षष्ठपिण्डं सर्ववर्षं पूरकं ॥ सप्तमपिण्डं सर्वनाडी पूरकं ॥ ६ ॥
 अष्टमपिण्डं दन्तुरोम पूरकं ॥ ७ ॥ नवमपिण्डं वीर्यपूरकं ॥ ८ ॥ दशमपिण्डं पूर्णता तृप्तता सुविपर्याय पूरकं ॥ ९ ॥
 अत्र एकैकाञ्जलयो बह्वन्ते मिलित्वा विंशत्याञ्जलयो भवन्ति ॥ * ॥ * ॥ * ॥ * ॥

अथ ऋषेदि चतुर्थांशान्तिः ॥ अग्निं प्रज्वाल्य ब्राह्मणान् वृष्टिवाच्य पात्रचतुष्टये जलं संस्थाप्य प्रथमपात्रे हस्तं दत्त्वा गायत्रीं पठेत् । ॐ शन्नो देवीरिति । ॐ श्नोना पृथिवीभवानुक्करा निवेशानीषच्छानः शर्म सः प्रथा । ॐ द्योः शान्तिरीकं शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोवधरः शान्तिर्वनस्पतरः शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः ॥ २ ॥ अपर पात्रे हस्तं दत्त्वा गायत्रीं पठेत् । ॐ शन्नो देवीरिति । ॐ आपो हिष्ठेति तिसृभिः । ॐ अन्नयोन सहोवाच विज्जायतेहास्ति हिरण्यस्य पात्रं गोश्वानां दानीनां प्रवराणां परिधानां मा नो भवानहोरगं तस्या पर्यान्तस्य हवदान्येभुदितिस वै गोतमतीर्थेनेक्ष्मा इत्युपैष्य हस्तव- मिति वाचाहर्मैव पूर्व उपयन्ति सहोवांपायन कर्ता उवाच सहोवाच देवेषु वै गोतमतदुत्तरेषु मानुषाणां त्रिहि अपि हिनार्क्षिसः । ॐ देवसृती अमृगवः पितृगामहन्नेवानामुत मर्त्यानां ताभ्यामिदं विश्ववेदसं यजन्तुरं मातरं करेति करत इति प्रतिकाम्यदाजहार । पुनर्गायत्री ॥ २ ॥ इति द्वितीयांशान्तिः । ततो वामहस्ततले शर्करा कुलोथकं गृहीत्वा निष्ठीव्याचम्य तृतीयपात्रेहस्तं दत्त्वा गायत्रीं पठित्वा ॐ शन्न इन्द्राग्नी भवतामरोभिः शन्न इन्द्रा वरुणा रातहव्यः । शन्न इन्द्रा पृषणावाजमातो समिन्ना सोमा सवितारसं योः । ॐ शन्नो देवीरग्नरः पावकां शन्नो दिव्य आपः पृथिवीर्याताम्यादिव्यो विश्वेदेवा भवन्तु नः शन्नः सन्तु यज्जाः । ॐ श्नोना पृथिवीति । ॐ आपोहिष्ठेति तिसृभिः । ॐ द्योः शान्तिरित्यादि । ॐ धृते दृग्नु हं मामित्रस्य चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समिक्कन्तां मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्के मित्रस्य चक्षुषा समीकामहे । ॐ धृते दृग्नु हं माज्योक्ते संदृशी जीव्यासं ज्योक्ते संदृशी जीव्यासं । नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते हर्षिषे अन्यास्ते अस्मत्पञ्च हेतरः पावकोदयं शिवोभव । ॐ नमस्तेस्तु समीविद्राते नमस्ते भगवन्नस्तु

यतश्चः समीहसे यतो यतः समीहसे । ततो नो अभयं कुरु शनं कुरु प्रजाभ्यां भयं नः पशुभ्यः । ॐ सुमित्राया न षडधरः
 मन्त्र दुर्मित्रिया स्तनै मन्त्र योश्मान्देर्कि यक्ष वयं दिश्वः । ॐ तच्छुद्धेवहितं पुरस्ताच्छुद्धमुत्तर पश्चिम शरदः शतं जीवेम शरदः
 शतं शृगुरामः शरदः शतं । ॐ तदस्तु मित्रावरुणयो स्त्रा मुक्त्वना देव्या मानस्त्रा गृह्णातु विश्वेदेवास्त्रा गृह्णातु विश्वेदेवास्त्रयि
 जगाम ॥ ॐ गृहाणेवै प्रतिष्ठाच्छत्रं तं प्रविष्टितं मया वाचा संस्तव्यं तन्माददाविदुरैः परं पशुना लभते गृहाणेवै जिगमिषति
 पशुनां प्रतिष्ठा । गायत्रीं पठेत् इति तृतीया शान्तिः ॥ ३ ॥ चतुर्थे हस्तं दत्त्वा गायत्रीं पठेत् । ॐ शर्मा वातेन्द्रजीव यन्मां
 कोवापृथिवी शान्तिरेव ते अतोमन्यजीवः परमात्मा स इन्द्रो वाह शौचमन्त्रः शौचं दधातु । ॐ स्वस्ति नो तद्वाभिषिक्वामि । ॐ
 भुभुव स्वस्तुद्वाभिषिक्वामि त्राक्नेभ्यो देवेभ्यः सर्केभ्यो भूतेभ्यस्त्रयि जगाम । ॐ इन्द्र जीवा सुनीतिः सह मा पुनातु सोमः स्वस्त्यावरुण
 सुनीत्या यमो राजा प्रमृगातिः पुनातु माजातवेदा सुज्जरन्या पुनातु । ॐ यन्मां कोवमे शत पापनुग्रं षड्ज्जरमानन्य च किक्कि-
 दन्यं । ज्ञातस्य यक्कापि च वर्द्धते मे तं पावमानीभिरहं पुनामि । ॐ गोप्लाभस्करत्वां स्त्रीवधां यत्किक्किलिषं पावकण्ठरणेभ्यस्तुं पाव-
 मानीभिरहं पुनामि । ॐ अमलाता देवत्राता गह प्रतादारं शत पापनुग्रमाविषति । ॐ द्योः शान्तिरन्तरीकं शान्तिः पृथिवीशान्ति
 रोषधरः शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः । पुनर्गायत्रीं पठेत् ॥ ततस्तैस्तै रुदकैः सर्काणि द्रव्याणि प्रोक्त्वेयुः ॥ * ॥

॥ * ॥ इति श्वेदि चतुर्थाशान्तिः ॥ * ॥ * ॥

अथाशौचान्तु द्वितीयदिनं श्राद्धप्रयोगः ॥ * ॥ तत्र पूर्वदिने शौरादिकं कृत्वा परदिने सूर्योदयानन्तरं सशिरस्कगात्रं
स्नात्वा ब्राह्मणः शान्तिं कृत्वा माङ्गलां सूतादि स्पृष्ट्वा द्विराचम्य दक्षिणहस्ते ब्राह्मणान् सृष्ट्वा वाचयित्वा वैधस्नानं कृत्वा हस्तप्रार्थनां च
कुर्यात् । ततः सक्र्यादि देवपूजान्तुं कर्म कृत्वा यथाशक्ति दानादिकं कृत्वा दक्षिणामुखी भूय कृतपादशौचो दर्भहस्तः प्राङ्मुखो
वा द्विराचम्य उपलिप्तायां भूमौ मध्याह्ने श्राद्धपर्युदसेत्तरकाले वा दर्भान्ने चोपविश्य तिलतैलेन दीपं प्रज्वाल्य ॐ वास्तु
पुरुषाय नमः । इति वास्तु संपूज्य ॐ तद्विकोरिति विष्णुं स्मत्वा यज्ञेश्वरं संपूज्य श्राद्धीरात्रभागं तस्मै दत्त्वा पर-
कीरभूमौ चेत् तदा भूमिनि मूलां दत्त्वा अथवा पितृतीत्या इदमग्नं ॐ एतद्भूमि पितृभ्यः स्वाहा नमः । इत्युत्सृज्य दद्यात् ॥
ततो दक्षिणामुखः पातितवायजानुः प्राचीनावीती सतिलजलप्रोक्षित दक्षिणां एकं दर्भयुक्तान्नेन दर्भवटुं संस्थाप्य ब्राह्मणे जल-
गण्डुषं दत्त्वा ॐ अमुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मनिदं त्वामाननुपतिष्ठतां ॐ इत्युत्सृज्य । ॐ अत्रान्ने देवराजाभ्यनुष्ठातो
विश्राम्यतां द्विजवर्ष्यानुग्रहाय । प्रसादये त्वामनं गुरुपूतं ज्ञानाग्निपूतेन करेण विप्र । इति पठेत् । अमुक गोत्र
प्रेतामुक देवशर्मनिदं त्वां ह्यनुपतिष्ठतामिति दद्यात् । एवं उपानद् युगलं शयनीयं दद्यात् । ततः ॐ अद्येत्यादि
अमुक गोत्रस्यामुक देवशर्मणो हशौचान्ताद्वितीयेहहि अमुक गोत्रस्यामुक देवशर्मणः आर्दिकोदिकं श्राद्धं दर्भमय ब्राह्मणेहहं
करिष्ये । इति वदेत् । ॐ कुरुष्वेति प्रतिवचनं । ततः सप्रणव व्याहृतिकां गायत्रीं ॐ देवताभ्य इति त्रिः पठेत् ।
ततः पुण्डरीकाक्षं स्मत्वा यज्ञलेन श्राद्धीयं द्रव्यं प्रोक्ष्य कर्तव्यं रक्षार्थं मुदकपात्रमेकदेशे स्थापयेत् । ॐ अद्भुष्टमात्रं पुरुष

इमां पर्याटते महीं । अमुराणां वधार्थाय भूमौ संस्थापितो मया । अनादि निधन ज्ञान नित्यानन्द जनार्दन । मयात्र श्राद्धे कर्तव्ये
 सन्निधी तव केशव । ॐ रक्तोद्गमसतीति पठेत् । ततः प्रेतार्चनमहं करिष्ये इति पृच्छेत् । ॐ कुरुष्वेति प्रतिबचनं । प्रेतार्-
 र्चनं कुर्यात् । यथा ब्राह्मणे जलगण्डुषं दत्त्वा ॐ अमुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मान्निदं दर्भासन मुपतिष्ठतां । इति मोटक-
 सहितं जलं ब्राह्मण वामपार्श्वे दद्यात् । ततो ब्राह्मणाग्र भूमिमभ्युक्त्य दक्षिणाग्र कुशोपरि न्यथिलं पात्रमुत्तानी कृत्य ॐ
 पवित्रासि वैश्वीत्यानेनानखच्छिन्नं । ॐ विष्णुर्गमसा पूतमसतीति प्रोक्षितं । एकदलं पवित्रं तत्रपात्रे निधाय तुष्ठी मासिच्य
 ॐ शन्नो देवीत्याभिमन्त्र्य ॐ तिलोसि सोमदेवतोया गोषवो देवनिर्घ्नितः प्रतुमद्भिः पूतः स्वधया प्रेतान् लोकान् श्रीणाहि नः
 स्वाहा इत्यनेन तुष्ठीं वा तिलान्दत्त्वा गन्धादीनि च क्षिप्य । ॐ प्रेतपात्रं सम्पन्नमित्याभिमन्त्र्य तुष्ठीं पवित्रं दत्त्वा अन्यापो दत्त्वा अर्घ्य-
 मादाय ॐ अमुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मान्निदं त्वां अर्घ्यमुपतिष्ठतां । इत्युत्सृज्य ब्राह्मणे दत्त्वा तत्रपात्रं वामहस्ततले सं-
 स्थाप्य दक्षिण हस्तेनाह्वय ॐ या दिव्या इत्यनुमन्त्र्य संश्रवसहितं पात्रं ॐ प्रेताय स्नानमसि इति स्वामे कुशोपरि न्युज्य
 कुर्यात् । ततः ॐ अमुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मान्नेतानि गन्धपुष्प धूपदीपाह्वानानि त्वामुपतिष्ठतां । इत्युत्सृज्य एव ते गन्धः
 एतन्ने पुष्पं एव ते धूपः । एव ते दीपः एतन्ने आच्छादनं इति प्रत्येकं निवेदयेत् । ततः प्रेतार्चनं सम्पूर्णं जातमिति
 पृच्छेत् । ॐ सम्पूर्णं जातमित्यनुज्जातः । श्राद्धीयान्नाद्युताक्तमन्नमादाय ॐ अमुक गोत्राय प्रेतामुक देवशर्मान्ने स्वाहा ।
 इति विप्रपाणो जले वा एकाहतिं जुहुर्यात् । ततो ब्राह्मणाग्रस्थित कुशादिकमपनीय नैर्धतीमारभ्य दक्षिणाग्रतुर्या जलरेखया

सुतमगुलं कृत्वा तत्र मलिलान्दर्भान् न्यास्य तद्रूपरि भोजनपात्रं निधार्यादिकं यथासम्भवं पात्रान्तरित हस्ताभ्यां परिवेश-
 येत् । उपकरणं पात्रान्तरे कृत्वा भूमौ स्थापयेत् । एवं जलक पात्रान्तरे दद्यात् । पात्रान्तरासन्ने भोजनपात्रोपरि-
 दद्यात् । ततो हृत्शेषं किञ्चिद् अन्नोपरि दद्यात् । अनुष्ठानं हस्ताभ्यां पात्रं धृत्वा ॐ पृथिवी ते पात्रमित्यालभ्य इदं विष्णु-
 विचक्रमे इत्यनेनानखमङ्गुष्ठं निवेश्य ॐ विष्णो कव्यां रक्तश्वेत्युक्त्या ॐ अपहतेति तिलान् विकीर्य ब्राह्मणे जलगण्डुषं
 दत्त्वा वाम हस्तेनान्नपात्रं धृत्वा दक्षिण हस्तेन सतिल जलन्यादाय ॐ अमुक गोत्र प्रेतामुक देवशर्मान्निदमन्नं सोपकरणं सजलं
 त्वामुपतिष्ठतां इत्येत्सृज्य ब्राह्मणे जलगण्डुषं दत्त्वा हन्ने मधुसर्पिषी आसिच्य उपवीती गायत्रीं ॐ मधुवातेति मधु मधु मध्विति
 च । ॐ अन्नहीनं क्रियाहीनमिति जपुः । ॐ इदमन्नं इमा आपः इदं हविः एतान्युपकरणानि इति निवेद्य ॐ भगवान् प्रार्श-
 यतु इत्यापोषानं दत्त्वा ॐ यथासुखं जूषश्वेति वदेत् । ततो भुङ्क्षाने तस्मिन् श्राव्यं पठेत् । यथा सप्रणवां व्याहृतिकां
 गायत्रीं ॐ अक्कन्नमीमन्तेति ॐ मधुवातेति ॐ यज्ञेश्वरो हव्येति ॐ योगीश्वरमिति याज्जबल्क्य श्लोकत्रयं ॐ तद्विष्णोरिति
 ॐ दुर्योधनोमन्नमयेति ॐ सप्तव्याधेति ॐ ईशान विष्णु कमलामन रुद्रेति । ततस्तुं तृप्तं ज्जात्वा ॐ मधुवातेति ॐ अक्कन्नमीति
 श्रावयेत् । ततः सम्पन्नमिति पृच्छेत् ॐ सम्पन्नमिति तेनोक्ते सर्वस्मात् किञ्चिद्दत्त्वा । हतावशिष्टेन सह एकैकृत्य पिण्डार्थं
 प्रभूततरं विकीरणार्थं स्वप्पं पृथक् स्थापयेत् । ॐ शेषमन्नं क देयमिति पृच्छेत् ॐ ईष्टेः सह भुज्यातामित्यनुज्जातः उत्तरा-
 पोषानार्थं ब्राह्मणे जलगण्डुषं दत्त्वा । अथ पिण्डदानमहं । तत्रक्रमः ॐ पिण्डदानमहं करिष्ये । इति पृच्छेत् । ॐ कुरुष्वेति अनु-

अथ नित्यश्राद्ध प्रयोगः ॥ * ॥ तत्र दक्षिणामुखः कृतपादशौच आचान्तो दर्भयुक्तासनोपविष्टः तिलतैलेन दीपं प्र-
 क्षाल्य ॐ वासुपुरुषाय नमः । इति वासुतं संपूज्य यज्ञेश्वरं संपूज्य श्राद्धीयाग्रभागं दत्त्वा परकीरं भूमौ चेत् ईदमन्नं ॐ
 एतद्द्रुश्यामि पितृभ्यः स्वधेत्यानेन प्राचीनावीती दक्षिणामुखः पितृतीर्थेन भुग्नकुशत्रयेण दक्षिणाग्रकुशत्रयोपरि दद्यात् । सर्व-
 पितृकृत्यं दक्षिणामुखः पातितवामजानुः प्राचीनावीती पितृतीर्थेन कुर्यात् । मनकादिकृत्यं पश्चिमाभिमुखः पातित दक्षिण-
 जानुर्निवीती कायतीर्थेन कुर्यात् । दक्षिणदिशि तिलोदकप्रोक्षित दक्षिणाग्र दर्भयुक्तासनद्वयं मुपकल्प्य तत्र दर्भवटुद्वयं उद-
 श्मुखं निधाय पश्चिमदिशि पश्चिमाग्रदर्भयुक्तासने तथाविधं दर्भवटुं प्राश्नुखं निधाय पितृपक्षे ॐ एतत्ते पादयं स्वधेति
 पादयादिकं मातामहपक्षे च दत्त्वा मनकादिपक्षे ॐ एतद्वः पादयादिकं हन्तेति पादयादिकं दद्यात् । ततः पितृपक्षे ब्राह्म-
 णाय जलं दत्त्वा ॐ अद्यामुके मास्यमुक पक्षे इमुक तिथौ अमुक गोत्रस्य पितरमुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य पितामहस्या-
 मुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य प्रपितामहस्यामुक देवशर्मणो नित्यश्राद्धं दर्भमयं ब्राह्मणेहहं करिष्ये इति वदेत् । ॐ कुरु-
 ष्वेति प्रतिवचनम् । एवं मातामहपक्षेऽपि । मनकादिपक्षे ब्राह्मणाय जलं दत्त्वा ॐ अद्येत्यादि मनक मनन्द सनातन कपिला-
 सुरिवोदुपक्षं शिथीनां दिव्यमनुष्याणां नित्यश्राद्धं दर्भमयं ब्राह्मणेहहं करिष्ये इति वदेत् । ॐ कुरुष्वेति प्रतिवचनम् । ततः
 सप्रणव व्याहृतिकां गारुड्रीं त्रिर्जपेत् । ततो देवताभ्य इति त्रिः पठेत् । ततो यज्जलेन श्राद्धीयद्रव्यं प्रोक्षणं कर्तव्यं
 रक्षार्थं मुदकपात्रमेकदेशे स्थापयेत् । ततः पितृपक्षे ब्राह्मणाय जलगण्डुषं दत्त्वा ॐ अमुक गोत्र पितरमुक देवशर्मणमुक

गोत्र पितामहामुक देवशर्मामुक गोत्र प्रपितामहामुक देवशर्मामुनेतडे कुशामनं ॐ ये चात्र त्रामनु यांश्च त्रमनु तस्मै ते
 स्वधा इत्यनेन त्राङ्गणवामपार्श्वे दद्यात् । एवं मातामहपक्षेऽपि । मनकादिपक्षे जलं दत्त्वा ॐ मनक मनन्द सनातन कपि-
 लासुरिवोढु पङ्कशिखा दिव्यमनुष्या एतद्वः कुशामनं हस्तु इति कुशामनं दद्यात् । ततः पितृपक्षे ॐ अद्यामुक गोत्र पितर-
 मुक देवशर्मामुक गोत्र पितामहामुक देवशर्मामुक गोत्र प्रपितामहामुक देवशर्मामुनेतानि ते गन्धपुष्प धूपदीपाच्छादनानि ॐ ये
 चात्र त्रामित्यादिना उ॒त्सृज्य एष ते गन्धः एतडे पुष्पं एष ते धूपः एष ते दीपः एतडे आच्छादनमिति प्रत्येकं निवे-
 दयेत् । एवं मातामहपक्षेऽपि । मनकादिपक्षे ॐ मनक मनन्द सनातन कपिलासुरिवोढु पङ्कशिखा दिव्यमनुष्या एतानि वो
 गन्धपुष्प धूपदीपाच्छादनानि हस्तु इत्युत्सृज्य एष वो गन्धः एतद्वः पुष्पं एष वो धूपः एष वो दीप एतद्व आच्छादनमिति
 प्रत्येकं निवेदयेत् । ततः पितृपक्षे नैर्ऋतीमारुतं वामावर्तेन जलेन चतुष्कोणमण्डलं कृत्वा तदुपरि पात्रं निधारयान्ना-
 दिकं पात्रान्तरित हस्ताभ्यामुपवेश्य वामहस्तेन पात्रं धृत्वा अन्नं मंत्रप्रोक्त्य ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं समूढ-
 मस्य पांशुले इति मन्त्रं पठित्वा इदं हविरित्युक्त्वा ॐ अपहता सुरारकांसि वेदिषद इति तिलान् विकीर्या त्राङ्गणाय
 जलगण्डूषं दत्त्वा सप्रणव व्याहृतिकां गायत्रीं जपत्वा मधुवाता इत्यनेन मधु दत्त्वा ॐ मधु मध्विति च पठित्वा ॐ अमुक गोत्र
 पितरमुक देवशर्मामुक गोत्र पितामहामुक देवशर्मामुक गोत्र प्रपितामहामुक देवशर्मामुनेतडे हन्नं सोपकरणं ॐ ये चात्र त्राम-
 मिति उ॒त्सृजेत् । एवं मातामहपक्षेऽपि । मनकादिपक्षे मधुजपान्तुं कर्म कृत्वा ॐ मनक मनन्द सनातन कपिलासुरिवोढु

॥ * ॥ नित्यश्राद्धं ॥ * ॥ सामवेदिनां ॥ * ॥ (२७)

पञ्चशिखा विद्यामनुष्या एतद्वः सोपकरणमन्त्रं हन्तु इति वदेत् । ततः सप्रणव व्याहृतिकां गायत्रीं त्रिः सकृदाँ ऽ मधुवाते-
त्यादि ऽ मधु मध्विति च जपेत् । ततः ऽ अन्नहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं यद्वेत् । तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्विति पठित्वा श्राव्यं
पठेत् । तद्यथा सप्रणव व्याहृतिकां गायत्रीं मधुवातेत्यचं मधु मध्विति च ऽ यज्जेश्वरो हव्य समस्त कव्य भोज्जाव्यायात्रा हरि-
रीश्वरोऽत्र । तत्सन्निधानादपयान्तु सदयो रक्षांश्वशेषान्यसुराश्च सर्वे । इति जपेत् । ततो दक्षिणाग्रान् कुशानास्तृतीय मति-
लोदकेन तान् प्रोक्त्य सर्वप्रकार मन्त्रमुद्धृत्य वारिणाप्लुत्य ऽ अग्निदक्षाश्च ये जीवा येऽप्यदक्षाः कुले मम इत्यादि मन्त्रद्वयं
पठित्वा कुशोपरि विकीरेत् ततो हस्तौ प्रक्षाल्याचम्य दक्षिण श्रवणं स्पृष्ट्वा हरिं स्वत्वा ब्राह्मणाय जलगण्डुयं दत्त्वा पूर्व
वदगारत्रीं मधुवातेति मधु मध्विति च जपेत् ऽ सुसुप्रोक्तमस्तु इति ब्राह्मणाग्रभूमिं सिक्वेत् । ऽ अस्त्विति प्रतिव-
चनम् । ऽ शिवा आपः सस्तु इति ब्राह्मणेभ्यः जलं दद्यात् । ऽ सन्त्विति प्रतिवचनम् । ऽ नोमनश्चमस्तु इति पुष्पं दद्यात् ।
ऽ अस्त्विति प्रतिवचनम् । ऽ अक्षतक्षारिष्ठमस्त्विति अक्षतं दद्यात् । अस्त्विति प्रतिवचनम् । ततस्तिलमाज्यलाजमधुयुक्तं जलं गृहीत्वा
ऽ अमुक गोत्रस्य पितुरमुक देवशर्मणो दत्तमिदमन्न पानादिकमक्षय्यमस्त्विति दद्यात् । एवमेव पितामहादि पञ्चभ्यो दद्यात् ।
ततः ऽ अघोराः पितरः सन्त्विति वदेत् । ऽ स्वन्त्विति प्रतिवचनम् ऽ गोत्रं नो वर्द्धतामिति वदेत् । ऽ वर्द्धतामित्यु-
त्तरम् । ततो दक्षिणा यथा । ऽ अदेत्येत्यादि अमुक गोत्रस्य पितुरमुक देवशर्मणो इमुक गोत्रस्य पितामहस्यामुक देव-
शर्मणो इमुक गोत्रस्य प्रपितामहस्यामुक देवशर्मणः कुतैतन्नित्यश्राद्धकर्षणं प्रतिष्ठार्थं दक्षिणाग्निदं रजतं चन्द्रदैवतं तन्मूल्यं

वा विष्णुदैवतं यथासम्भव गौत्रनाम्ने त्राक्षणायाहं ददानीति दद्यात् । दक्षिणादाने फलाधिक्यां दक्षिणारहितेऽपि न दोषः ।
 एवं मातामहपक्षेऽपि । मनकादिपक्षे ओं अद्येत्यादि मनक मनन्द मनातन कर्पिलासुरिवोचु पञ्चशिखानां दिव्यमनुष्याणां कृतै-
 तन् नित्यश्राद्धकर्षणः प्रतिष्ठार्थं दक्षिणामिदं काञ्चनमग्निदैवतं तन्मूल्यं वा विष्णुदैवतं हस्तु । ततः प्राङ्मुखः कृताञ्जलिः
 सुमनास्तन्मना भूत्वा दक्षिणां दिशं पश्यन् त्राक्षणान् याचेत । ओं दातारो नोऽभिवर्द्धन्तामिति । ओं सन्तुति प्रतिवचनम् । ततः
 प्राचीनावीती । ओं देवताभ्य इति त्रिः पठेत् । ओं वाजे वाजे वतेत्यादिना मन्त्रेण कुशाग्रेण त्राक्षणान् विसर्जयेत् ।
 ततः ओं आ मा वाजश्चेत्यादिना दक्षिणावर्तवारिधारया त्राक्षणान् वेष्टयेत् प्रणमेत् । ततो वामदेव्यागानं गानाशक्तौ
 त्रिधा ऋचं पठेत् ॥ * ॥ * ॥ इति सामवेदिनां नित्यश्राद्ध प्रयोगः ॥ * ॥ * ॥
 ॥ इति श्राद्धकाण्डं समाप्तम् ॥ * ॥ * ॥

॥ ० ॥ सर्वसंकर्मपद्धतिः ॥ ० ॥

नित्यश्राद्धकरणे पित्र्यवहितर्पणाभ्यां पितृयज्ञसिद्धिः । बलिकरणसामर्थ्ये पितृतर्पणां पितृयज्ञसिद्धिः । पञ्चयज्ञकरणसामर्थ्ये
गपि त्र्ययज्ञतर्पणरूपपितृयज्ञयोरनुष्ठानमावश्यकम् ॥ * ॥ * ॥ * ॥

अथ गोग्रामः । प्राङ्मुखः परस्य स्वस्य वा गवे सान्नग्रामं ग्रामद्रवां वा गृहीत्वा ॐ सौरभेयाः सर्वहिताः पवित्राः पुण्यराशयः प्रति-
गुरुस्तु मे ग्रामं गावस्त्रैलोक्यामातरः ॥ इत्यनेन दद्यात् । ततः ॐ नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च । नमो
ब्रह्मभूताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः ॥ * ॥ इति नमस्सूर्याय ॥ * ॥ * ॥

अथ ग्रहयोगः ॥ * ॥ अत्र रवि सोम बुध गुरु शुक वारेषु चिदानुराधा युगशिरो रेवती पुष्याश्विनीहस्तारोहिण्युज्जरा-
 त्रयेषु चन्द्रतारानुकुले शुभलगे ग्रहयोगः कर्तव्यः । अत्र बालग्रहनवाधिपबलतरशक्रद्रुंसहरोगाभिभवाद्भुतदुस्वप्नावग्रहग्रहदो-
 श्यादि निमित्तकं मलमासादिकालद्वावपि कार्यम् । अवग्रहं विना रक्त्यायुःपुष्पिपुत्र त्रीकामादिपौष्किकस्तु मलमासादीतरत्र
 कालशुद्धौ कर्तव्यम् । तत्र यजमानः कृतमानादि गोमर्योपलिप्ते देशे दर्भाननोपविष्ट उदङ्मुखः फलपुष्पतिलदर्भत्रयसहित जल
 पूर्णं तान्नपात्रं गृहीत्वा स्वस्तिवाचनं कृत्वा ॐ सूर्याः सोम इति पठित्वा ॐ तद्विकोरित्यानेन विष्णुं स्मृत्वा ॐ तत्सदित्याचार्य
 चान्द्रमामोलेखेन अद्यामुके मासि अमुक पक्षे इमुक तिथौ अमुक गोत्रः श्री अमुक देवशर्मा लाग्निकनाम्निक दशान्तुर्दशाक्षवर्ग
 गोचरकेतुपताकाद्यशुद्धग्रहसंसूच्यमानसंसूचयिष्याणारिष्टप्रशमनशुभग्रहविशेषमन्त्रोपप्रतिपादनकामो रव्यादिनवग्रहपूजातद्दे-
 श्यक स्वतन्त्रमिश्रतार्कादिसमिधास्तिक होमकर्म्मणी अहं करिष्ये इति संकल्प्य अथवा अद्येत्यादि अमुक गोत्रः
 श्री अमुक देवशर्मा अमुक कामः ग्रहयज्जमहं करिष्ये इति संकल्प्य तज्जलमैशान्यादिशि क्षिपेत् । प्रतिनिधिना अमुक
 गोत्रस्यामुक कामनया करिष्यामीति विशेषः । ततो यजुर्केदी ॐ यज्जाग्रतो दूरमिति इतरस्तु ॐ देवो व इति पठेत् ।
 तत ॐ वेतालश्चेति मन्त्रेण ॐ विनायका विघ्नकरा इति मन्त्रेण च श्वेतसर्वपविष्कैर्पविष्करानपसर्पयेत् । ततः षोडशमातृ-
 का पूजावसुधारामप्पातलायुष्य सूक्तजपाद्युदयिक श्राद्धानि कृत्वा श्राद्धाशक्तौ भोज्यादानानि कृत्वा गन्नादिना त्राकनान् परितोष्य
 उदराभिमुखानुपवेश्य ॐ कर्तव्ये इमिन् ग्रहयोगकर्म्मणि ॐ पुण्याहं भवन्तु त्रवन्तु इति त्रिः श्रावयेत् । ते च पुण्याहमिति

॥ * ॥ अथ ग्रहयोगः ॥ * ॥

ত্রিক্রয়ঃ। এবং কর্তব্যে হস্মিন্‌ গ্রহযোগকর্মণি ও স্তম্ভি ভবন্তে। ত্রবস্তু ইতি ত্রিঃ শ্রাবয়েৎ। তে চ স্বস্তীতি ত্রিক্রয়ঃ।
 ও কর্তব্যে হস্মিন্‌ গ্রহযোগকর্মণি ও ঋদ্ধিঃ ভবন্তে। ত্রবস্তু ইতি ত্রিঃ শ্রাবয়েৎ। তে চ ঋদ্ধ্যতামিতি ত্রিক্রয়ঃ। স্ত্রীশূদ্রকর্তৃত্বে তু
 নিরোদ্ধারবচনমিতি বিশেষঃ। ততঃ স্বয়মশক্তৌ প্রাঙ্খুং উদঙ্খুং ব্রাহ্মণং ও সাধু ভবানাস্তামিতি বদেৎ। ও সাধুহমাসে
 ইতি প্রতিবচনম্ ও অর্চিয়িষ্যামো ভবন্তু ইতি অর্চয় ইতি বদেৎ। ও অর্চয় ইতি প্রতিবচনম্। ততো গন্ধপুষ্পবস্ত্রাস্তুরীকাদিনা
 ব্রাহ্মণং পরিতোষ্য সপুষ্পাক্তদক্ষিণ হস্তেন দক্ষিণং জানুং ধৃত্বা ও অদ্যেত্যাদি গ্রহযোগকর্মণি ব্রহ্মকরণরামুক গোত্রং স্ত্রী
 অমুক দেবশর্মাণং গন্ধাদ্যর্চিতং ভবন্তুমহং য়ে ইতি বদেৎ ও যতো হস্মীতি প্রতিবচনম্। ও যথাবিহিতং যতকর্ম
 কুরু ইতি বদেৎ। ও যথাজ্ঞানং করবাণীতি প্রতিবচনম্। এবং হোতৃত্বধারণকসদস্যবরণমপি কার্যম্ ততঃ অস্মিন্‌ সময়ে
 সপল্লব কলসত্রয়ং স্থাপয়েৎ। যথা আজিম্ব কলসং যথা ত্রাবিশন্তিন্দবঃ পুনরুর্জ্জা নিবর্ত্তস্ব সা নঃ সহস্রং ধুম্বোরুধারা পয়
 স্বতী পুনর্মা বিশতাঙ্গয়িঃ। ইত্যেকং। ও বরুণস্যোত্তমমসি বরুণস্য স্কৃত্তঃ সর্জ্জনীস্বঃ। বরুণস্য ঋত সদন্যসি বরুণস্য ঋত
 সদনীমাসীদ। ইত্যপরং। ও সর্কতীর্থোদ্ভবং বারি কুঙ্কুমেনাতিশীতলম্। আরোপয়াম্যহং দেবি প্রসীদ ভগবত্বামে ॥ ইত্য-
 পরং। তত্র গণেশাদিপঞ্চদেবতাকান্‌ সংপূজ্য বিষ্ণুং ধ্যাত্বা ও তদ্বিকোরিতি যন্ত্রেণ বোড়শোপচারৈর্বিষ্ণুং সংপূজ্য স্থানান্তরে
 বল্যর্ঘমন্ত্রং পায়সং যাবকং কুম্বরং ছাগমাসং চিত্রোদনঞ্চ পক্ত্বা স্থাপয়িত্বা প্রকৃতং কর্ম কুর্যাৎ। যথা যগুপোত্তরপূর্বভাগে
 বিতস্তিদ্ভয়মিত বিস্তৃত্যং বিতস্তিমিতোচ্ছায়ায়ামুদকপ্লবনায়ং গোলরোপলিপ্তায়ং গ্রহবেদ্যাং চক্রাজমণ্ডলে রক্তচন্দনাদিনা

॥ ১ ॥ সর্কতীর্থোদ্ভবং ॥ ১ ॥

॥ = सूर्यस्य चतुर्दशप्रतिः ॥ =

वैश्यां पीतं चतुर्भुजं । वामोर्द्धक्रमतश्चर्मगदावरदक्षिणम् । सूर्यासं सिंहगं सोम्यां पीतवज्रं तथास्त्रयेत् । नारायणाधि-
दैवकं विक्रप्रत्याधिदैवतम् । द्वादश्यां जातं धनिष्ठानकत्रम् । इति ध्यात्वा पूर्ववदावाह स्थापयेत् ॥ ४ ॥ उत्तरम्यां ।
द्विजमाद्भिरमं पीतं सैकवकं षडङ्गुलं । ध्यायेत् पीताम्बरं जीवं सरोजस्रं चतुर्भुजम् । दक्षोर्द्धादक्षवरदकरकादण्डमास्त्रयेत् ।
ब्रह्माधिदैवतं सूर्यासामिन्द्रप्रत्याधिदैवतं । एकदश्यां जातं उत्तरफल्गुनीनकत्रं । इति ध्यात्वावाह पूर्ववत् स्थापयेत् ॥ ५ ॥
प्राच्यां शुक्रं भोजकटं विप्रं भार्गवकं नवाङ्गुलं । पद्मस्रमास्त्रयेत् सूर्यामुखं श्वेतं चतुर्भुजं । गदाक्षवरकरकादण्डस्रं सिता-
म्बरम् । शक्राधिदैवतं ध्यायेच्छचीप्रत्याधिदैवतं । नवम्यां जातं पुष्यानकत्रम् । इति ध्यात्वा पूर्ववदावाह स्थापयेत् ॥ ६ ॥
पश्चिमायां । सौराष्ट्रं काश्यपं शूद्रं सूर्यासं चतुरङ्गुलं । कृकं कृकावरं गृध्रगतं शौरिं चतुर्भुजं । तद्वदागवरं शूल-
धनुर्हस्तं समास्त्रयेत् । यमाधिदैवतं प्रजापतिप्रत्याधिदैवतम् कृकचतुर्दश्यां जातं रोहिणीनकत्रं इति ध्यात्वा पूर्ववदावाह
स्थापयेत् ॥ ७ ॥ नैर्ऋत्यां । राहं मलयजं शूद्रं पैष्ठीनं द्वादशाङ्गुलं । कृकं कृकावरं सिंहासनं ध्यात्वा तथास्त्रयेत् ।
चतुर्वाहं खड्गावरशूलचर्मकरस्तथा । कालाधिदैवतं सूर्यासं सर्पप्रत्याधिदैवतं । पौर्णमास्यां जातं भरणीनकत्रं । इति ध्यात्वा-
पूर्ववदावाह स्थापयेत् ॥ ८ ॥ वायव्यां कौशदीपं केतुगणं जैमिनीयं षडङ्गुलं । सूर्यासं धुत्रवसनं वरदं गदिनं
तथा । चित्रगुप्ताधिदैवकं ब्रह्मप्रत्याधिदैवतं । अमावस्यायां जातं अश्लेषानकत्रं । इति ध्यात्वा पूर्ववदावाह स्थापयेत् ॥ ९ ॥
अथाधिदैवतानि । तत्र क्रमः । सूर्यादक्षिणे त्र्यम्बकं ॥ १ ॥ सोमदक्षिणे उमां ॥ २ ॥ कुजदक्षिणे स्कन्दं ॥ ३ ॥ दूधदक्षिणे

॥ * ॥ अथ ग्रहभागः ॥ १० ॥

हरिम् ॥ ४ ॥ बृहस्पतिदक्षिणे ब्रह्माण्डं ॥ ५ ॥ शुक्रदक्षिणे इन्द्रं ॥ ६ ॥ शनिदक्षिणे यमं ॥ ७ ॥ राहदक्षिणे कालं ॥ ८ ॥
केतुदक्षिणे चित्रगुप्तं ॥ ९ ॥ अथ प्रत्यर्धदैवतं । तत्र क्रमः । सूर्यायामे अग्निं ॥ १ ॥ सोमयामे अपः ॥ २ ॥ कुजयामे
पृथिवीं ॥ ३ ॥ बुधयामे विष्णुं ॥ ४ ॥ बृहस्पतियामे इन्द्रं ॥ ५ ॥ शुक्रयामे शचीं ॥ ६ ॥ शनियामे प्रजापतिं ॥ ७ ॥
राहयामे सर्पान् ॥ ८ ॥ केतुयामे ब्रह्माण्डं ॥ ९ ॥ एवं मंगलदक्षिणे विनायकं पश्चिमायामे गौरीं वायव्यायामे वायुं उदर-
स्यायामे प्राच्यायामे शिविनो । ॐ भुभुवः स्वरितानेन प्रत्येकमावाह्यं स्थापयेत् । अर्धदैवतप्रत्यर्धदैवतपूजनं युतहोमादौ बोध्यं ।
ततः सूर्यादिक्रमेण ततश्चर्णवस्तुतश्चर्ण गङ्गादिलेपनं ततश्चर्ण पुष्पाग्यादाय एतद्वस्त्रं ॐ सूर्याय नमः इदमाचमनीयं इदं रजता-
भरणं एष गङ्गः त्रुतं पुष्पं एष धूपः एष दीपः एष शुद्धोदनवलिः एवं क्रमेण नोमादीनामपि पूजनं कार्यात् । सूर्याय
रक्तवस्त्रं ॥ १ ॥ सोमाय शुकवस्त्रं ॥ २ ॥ कुजाय रक्तवस्त्रं ॥ ३ ॥ बुधाय पीतवस्त्रं ॥ ४ ॥ बृहस्पतये पीतवस्त्रं ॥ ५ ॥
शुक्राय शुकवस्त्रं ॥ ६ ॥ शनैश्चरारय रक्तवस्त्रं ॥ ७ ॥ राहवे धूम्रवस्त्रं ॥ ८ ॥ केतवे धूम्रवस्त्रं ॥ ९ ॥ विहित पुष्पाभावे
सर्केषां शुकपुष्पं । गङ्गे तु विशेषः । सूर्याय रक्तचन्दनं ॥ १ ॥ सोमाय श्वेतचन्दनं ॥ २ ॥ मङ्गलाय कुङ्कुमानुले-
पनं ॥ ३ ॥ बुधाय श्वेतचन्दनं ॥ ४ ॥ बृहस्पतये चङ्गुसोमानुलेपनं ॥ ५ ॥ शुक्राय श्वेतचन्दनं ॥ ६ ॥ शनैश्चरारय कस्तूर्य-
नुलेपनं ॥ ७ ॥ राहवे रुक्मांशुर्नूलेपनं ॥ ८ ॥ केतवे पद्मकाष्ठानुलेपनं ॥ ९ ॥ ततश्चर्णानुलेपनाभावे सर्केषां शुक-
चन्दनं ॥ धूपे तु विशेषः । सूर्याय गुग्गुलुधूपः ॥ १ ॥ सोमाय सरलधूपः ॥ २ ॥ मङ्गलाय देवदारुधूपः ॥ ३ ॥ बुधाय युत-

देवदारुधूपः ॥ ४ ॥ ब्रह्मपतये दशाक्षधूपः ॥ ५ ॥ शुक्रायाम्बुधूपः ॥ ६ ॥ शनैश्चरारु कृष्णाङ्गुधूपः ॥ ७ ॥ राहवे षुडुत्रुगधूपः
 ॥ ८ ॥ केतवे समधुषुडुत्रुगधूपः ॥ ९ ॥ तत्रद्वुपाभावे सर्वेषां षुगुषुधूपः । बलौ तु विशेषः । सूर्यार षुडुदोदनं ॥ १ ॥
 सोम्यार षुतपारसं ॥ २ ॥ मङ्ग्लाय यावकं ॥ ३ ॥ बुधाय क्षीरान्नं ॥ ४ ॥ ब्रह्मपतये दध्यादनं ॥ ५ ॥ शुक्राय षुतौदनं
 ॥ ६ ॥ शनैश्चरारु कृष्णं ॥ ७ ॥ राहवे छागमांसं ॥ ८ ॥ केतवे अजकर्णरक्तमिश्रितदुग्धपक्षवशालितिलतुलरूपचित्तौदनं
 ॥ ९ ॥ यत्र यावकानिचतुर्द्वयाभावस्तत्र भक्ष्यान्तरं दद्यादिति । एहाणां दक्षिणपार्श्वस्थान् त्रायकोमास्कन्दबिष्णुब्रह्मेन्द्रयमकालचित्र-
 षुष्टान् वामपार्श्वस्थान् अग्न्यपृथिवीविष्णुन्द्रशचीप्रजापतिमर्षत्रकाणः पूजयित्वा मण्डलदक्षिणादिदिक्षु विनायकगौरीवायुकाशा-
 श्विनः पुष्पाक्तैः प्रत्येकं पूजयेत् । ततस्त्रयस्यकादिभ्यो षुतपारसं दद्यात् । तत्र एतानि भुवि भक्ष्याणि अधिदैवतप्रत्य-
 धिदैवतविनायकादिपक्षमहितेभ्यो नवग्रहेभ्यो नमः इत्यादि षुडादिकं दद्यात् । ततो महावेद्यां चक्राञ्जमण्डले षु षु दिक्षु
 लोकपालान् पूजयेत् । यथा ।—इन्द्रस्तु महमा दीप्तः सर्वदेवाधिपो महान् । ब्रह्महस्तो महासत्त्वस्तस्यै नित्यं नमो नमः ।
 इति मन्त्रेण सर्वत्र प्रणवेन महाव्याहृत्या च इन्द्रं संस्थाप्य संपूज्य उक्तक्रमेण बलिं दद्यात् । एवं क्रमेण सर्वत्र । षु
 आग्नेयः पुरुषो रक्तः सर्वदेवमयोऽव्ययः । धूमकेतुरनाश्वस्तस्यै नित्यं नमो नमः । इति मन्त्रेण संपूज्य संस्थाप्य बलिं
 दद्यात् । षु यमश्चापलवर्णाभः किरिटी दण्डक सदा । धर्मसाक्षी विशुद्धात्मा तस्यै नित्यं नमो नमः । निष्ठातिष्ठ पुमान्
 कृष्णः सर्वरक्षोऽधिपो महान् । ब्रह्महस्तो महाश्चापि तस्यै नित्यं नमो नमः । गौरो यश्च पुमान् सोम्यः सर्वोऽधिसय-

॥ मर्मसंस्कृतपद्धतिः ॥

दत्त्वा यथा पारसचरुर्भवति तथा श्लोकं श्लोकं दत्त्वा तन्मध्ये खदिरपलाशोऽम्बराणामन्यतमस्य प्रादेशप्रमाणं साक्षाद्गुणैर्पर्व-
मितं चतुष्कोणपुष्करं मेष्कणं दक्षिणावर्तेन प्राग्विद्धा पठेत् । यथान्तरुष्णं सम्यक् पाके भवति मण्डगालनं दाहनश्च न भवति
सम्यक् पाके भूते मध्ये हृत श्रवन्दत्त्वा प्रागादि दिकटिहितं चक्रमवतार्याग्नेरुत्तरतः कुशोपरि स्थापयित्वा पुनर्मध्ये
हृतश्रवन्दद्यात् । ततो भूमिजपादिश्रवसंस्कारपर्याप्तुं कर्म कृत्वाग्नेः पश्चिमस्तरणकुशोपरि पूर्वमाज्यां पश्चाच्छरुं निधाय
उदकाञ्जलिषेकं कृत्वा विरूपान्कजपान्तां कुशण्डिकां समापयेत् । शान्तिकर्मणि अग्ने त्वं वरदनामासीति नाम कृत्वा ॐ पिङ्ग-
ज्रश्रुकेशाङ्कः पीनाङ्गजठरोऽरुणः । छागहः साक्षसूत्रोऽग्निः सप्तार्चिः शक्तिधारकः । इत्यादित्यपुराणीयं ध्यात्वा वरदना-
मग्ने इहागच्छ इहागच्छ इह तिष्ठ इह तिष्ठ इत्यावाह पाद्यादिभिः पूजयेत् । पौष्टिक कर्मणि तु वलदनामाग्निः । ततः
स्वर्गहोत्रविधिना सूर्यादिग्रहेभ्यः प्रत्येकमेकाहतिन्दद्यात् । तत्र मन्त्राः । सूर्याय । ॐ आकृषेण रजसा वर्तमानो निवेशयन्नयतं
मतः क हिरण्ययेन सविता रथेनादेवो याति भूवनानि पश्यान् स्वाहा ॥ १ ॥ सोमस्य । ॐ इमं देवा असपत्नां सुवक्रं महते केव्राय महते
ज्येष्ठाय इममनुमनुष्य पुल्लमनुष्याः पुल्लमनुष्यै विशे स्वाहा ॥ २ ॥ मङ्गलस्य । ॐ अग्निर्दुःक्षु दिवः ककुपतिः पृथिव्या अयमपां रेतान्सि
जिन्नति स्वाहा ॥ ३ ॥ बुधस्य । उद्बुध्याग्ने प्रतिजागृहि त्वमिष्टापूर्ते संसृजेथामरुक् अग्निन् स्वधस्ये अध्यात्तरग्निन् विश्वेदेवा यजमानश्च सौदत
स्वाहा ॥ ४ ॥ बृहस्पतेः । ॐ बृहस्पते अतिथदर्थे अर्हाऽद्र्यामिवाति क्रतुमज्जनेषु यदीदयवच्छवसर्तुप्रजात तदम्यासुद्विगं धेहि चित्रं स्वाहा
॥ ५ ॥ शुक्रस्य । ॐ अन्नां परिश्रुतो रसं ब्रह्मणाव्यापिवत् क्वत्रं पयः सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानं शुक्रमक्षमः इन्द्रिय-

स्येन्द्रियमिदं पर्योयुतं यधु स्वाहा ॥ शनैश्चरस्य । शनो देवीरभिष्टये आपो भवस्तु पीतये शंघोरभिष्टवस्तु नः स्वाहा ॥ १ ॥
 राहोः ॐ का००० का००० प्ररोहन्ती परुषः परुषः परि एषा नो दूर्के ऋतनु सहस्रेण शतेन च स्वाहा ॥ ८ ॥ केतुनां
 ॐ केतुं कृण्वकेतवे पेशोमर्ष्या अपेशसे समुवद्विरजायथा स्वाहा ॥ २ ॥ ततो यधुयताभ्यां दध्याक्तं दुष्काक्तं वा प्रादेश
 प्रमाणां साग्रमर्कसमिधमादाय ॐ आकृषेनेति पूर्वोक्तमन्त्रेण सूर्यास्याष्टोत्तरशतमर्काविंशतिमर्को वा जुह्यात् । ग्रहस्यात्यन्त
 पीडाकरणे अष्टोत्तरसहस्रं जुह्यात् । यस्तु पीडाकरो नित्यं तस्तु यत्नेन पूजयेत् ॥ १ ॥ एवं पलाशसमिधमादाय ॐ ईमं
 देवा असपत्न्या इति मन्त्रेण सोमाय ॥ २ ॥ खदिरसमिधं आदाय ॐ अग्निमूर्द्धेति मन्त्रेण मङ्गलाय ॥ ३ ॥ अपामार्गसमिधं
 ॐ उद्वध्याश्वेति मन्त्रेण बुधाय ॥ ४ ॥ अश्वथसमिधं ॐ बृहस्पते इति मन्त्रेण बृहस्पतये ॥ ५ ॥ उडुधुरसमिधं ॐ अन्नां
 परिश्रुतः इति मन्त्रेण शुक्राय ॥ ६ ॥ शमीसमिधं ॐ शनो देवीरिति मन्त्रेण शनैश्चराय ॥ १ ॥ दूर्कादलात्रिकां समिधं
 ॐ केतुं कृण्विति मन्त्रेण केतुभ्यां ॥ २ ॥ जुह्यादिति सर्वत्र योज्यम् ॥ ततः स्वर्गहोत्रविधिना शाट्यायनहोमादि वामदेव्य
 गानान्तं उदीच्यां कर्म कुर्यात् । ततः शान्तिकलसनादाय यजमानाभिषिक्ते ॥ यथा ॐ उभिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तुस्तेमहे उप-
 प्रयास्तु मारुतः सुदानव इन्द्रप्रश्वर्तवासठा इति मन्त्रेण शान्तिकलसमुत्थाप्य तज्जलेन पङ्कपल्लवमादायाचार्य्य ॐ सुरास्त्रामाभिषिक्तु
 ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः इत्यादिनाभिषिक्ते ॥ ततस्तिलकं हतशेषेण दत्त्वा दक्षिणां कुर्यात् । ॐ यथा अद्येत्यादि कर्तैतत् ग्रहयोग
 कर्षणः साङ्गताथं दक्षिणामिदं काञ्चनमूल्यां विष्णुदैवतं यथानाम गोत्राय त्राङ्गणाराहं ददे इत्यनेन दक्षिणादत्त्वाच्छिवधारणं कुर्यात् ।

यथा अद्येत्यादि कृतैतत्तत्र ग्रहयागकर्माच्छिद्रमस्तु ॥ इत्यवधार्य अद्येत्यादि कृते इस्मिन् ग्रहयागकर्मानि यत् किञ्चिद्वैशुण्यं
 जातं तदोषप्रशमनाय विष्णुस्मरणं महत् करिष्ये इति संकल्प्य ॐ तद्विष्णोः परमं पदमिति विष्णुं ध्यात्वा ॐ गच्छधूममराः
 सर्केर्णुहीत्वास्तां स्वमालयम् । मन्त्रुक्ता वरमन्त्राकं दत्त्वेदानीं सुपूजिताः । इत्यनेन ग्रहान् विमर्जयेत् । सा च दक्षिणा
 प्रत्येकम् । यथा सूर्यास्य धेनुः । चन्द्रस्य शङ्खः । मङ्गलस्य वृषः । बुधस्य हेमः । बृहस्पतेर्बामः । शुक्रस्य हरः ।
 शनेः कृका गौः । राहोरायसः खड्गः । केतोश्छागः । तदशक्तौ काञ्चनम् । तथा च धेनुः शङ्खस्तथानुडान् हेम वामो
 हरस्तथा । कृका गौरायसः खड्गश्छागश्च दक्षिणा क्रमात् । अर्कः पलाशः खदिरस्युपामार्गोऽथ पिप्पलः । उडु हरशमीदूर्वाः
 कुशाश्च समिधः क्रमात् । वाक्यं यथावथमूहम् । ततः शान्तिकुष्ठोदकेन स्नानम् । यथाशक्ति त्राक्षणभोजनम् ॥ * ॥

॥ * ॥ * ॥ * ॥ इति ग्रहयागविधिः ॥ * ॥ * ॥

॥ * ॥
अथ वास्तुयाग प्रयोगः ॥ * ॥
(१०)

अथ वास्तुयाग प्रयोगः । तत्र देवगृहारम्भे चतुर्वर्षिपदवास्तुमण्डलम् । आदौ प्राञ्जित् दीपवर्णे परीक्षितः भूमिं द्विहस्तं
चतुर्हस्तं जलान्तं वा खनित्रा संशोध्य कालशुद्धौ कर्तुः शुभदिने यजमानः कृतस्नानादि ॐ तंमदित्युच्चार्य ॐ अद्वैत्यादि
अमुके मासि अमुक पक्षे अमुक तिथौ अमुक गोत्रे ॥ अमुक देवशर्गा ॥ अमुक देवगृहारम्भे एतद्वास्तु सर्वदोषोपशमन
कामो वास्तुयाग कर्माहं करिष्ये । इति मुख्याचार्यमासेन मङ्गलपयेत् । ततो देवो व इति पठेत् । एवमन्यदेवता गृहा-
रम्भे च तत्तदुहेनोलेखः । ततो नवग्रहान् संपूज्य अद्वैत्यादि वास्तुयाग कर्माभ्युदयार्थं सगणाधिप गौर्यादि षोडशमातृका
पूजा बसोर्धारा सम्पातनायुष्य सूक्तमन्त्रजपाभ्युदयिक श्राद्धान्याहं करिष्ये इति मङ्गलं तानि विधाय प्रकृतं कर्म कुर्यात् । यथा
प्राञ्जुखं त्राक्षणत्रयं गङ्गादिना परितोष्य ॐ कर्तव्येऽस्मिन् वास्तुयागकर्मणि पुण्याहं भवन्तोऽधि क्ववन्तु । इति श्रावयेत् ।
ॐ पुण्याहमिति त्रिस्तुरुक्ते । ॐ कर्तव्येऽस्मिन् वास्तुयागकर्मणि ॐ स्वस्ति भवन्तोऽधिक्रवन्तु । इति श्रावयेत् । ॐ स्वस्तीति
त्रिस्तुरुक्ते । ॐ कर्तव्येऽस्मिन् वास्तुयागकर्मणि ॐ खद्विं भवन्तोऽधिक्रवन्तु । इति श्रावयेत् । ॐ खद्वितामिति ते त्रिर्ब-
देयुः । स्वरं करणे आचार्यमेव वृणुयात् । स्वरमशक्तौ त्राक्षणत्रयं वृणुयात् । यथा प्राञ्जुखः उदञ्जुखः त्राक्षणत्रयं उपवेश्य
ॐ माधु भावानास्तामिति पुटाञ्जलिर्बदेत् । ॐ माधुहमासे इति प्रतिबचनम् । अर्क्षरिष्यामो भवन्तु इति वदेत् । ॐ अर्क्षय इति
प्रतिबचनम् । ततो गङ्गपुष्पमाल्य वस्त्राङ्गुरीयक ताम्बूलादिभिरभ्यर्च्य दक्षिणं जानु पृष्ठा वदेत् । अद्वैत्यादि मंसंकल्पित
वास्तुयागकर्मणि क्रमकर्मकरणाय अमुक गोत्रे ॥ अमुक देवशर्गा ॥ गङ्गादितिरभ्यर्च्य भवन्तुमहं वणे । ॐ वतोऽस्मीति

प्रतिवचनम् । यथाविहितं वास्तुयागकर्म कुरु । इदि वदेत् । ॐ यथाज्ञानं करवाणीति प्रतिवचनम् । एवं होत्रादिकर्म
 करणाराचार्याकर्मकरणाय मदन्तकर्मकरणाय इति विशेषः । ततः स्वयं वृत्ते वा त्राक्त्रणे गायत्र्या गोमूत्रं, गन्धद्वारेति
 गोमयं, आप्यायश्चेति दुग्धं, दधिक्रावु इति दधि, तेजोस्येति वृतं, देवस्य त्वा इति कुशोदकं, पृथक् पृथक् अभिमन्त्र्या
 मर्कमेकीकृत्य तेन पूर्वकल्पितां भूमिं गायत्र्या प्रोक्त्या शरत्पक्षधान्यं मुद्गागोधूमसर्वपतिलस्य मिश्रित जलैरेकैक मिश्रित
 जलैर्वा परिषेचयेत् । शरत्पक्षधान्याभावे ह्यैमन्तिकं ग्राह्यम् । ततः कर्तव्यमगुल चतुष्कोणेषु ईशानीतः खदिरशङ्खचतुष्टयं
 द्वादशाङ्गुल परिमितं प्रत्येकं गृहीत्वा ॐ विशस्तु ते तले नागा लोकपालाश्च कामगाः । अग्निं प्रसादे तिष्ठन्तु आयु-
 र्कलकराः मदा । इति मन्त्रेण न्यासेत् । तत्पार्श्वेषु ॐ अग्निभ्योऽप्यथ सर्पेभ्यो ये चान्ये तं समाश्रिताः । तेभ्यो बलिं
 प्रयच्छामि पुण्यामोदनमुत्तमम् । इति मन्त्रेण प्रत्येकं मासभक्तबलिमग्न्यादिभ्यो दद्यात् । मण्डलाभावपक्षेऽपि शङ्खबली
 कार्यो मन्त्र प्रकाशलाभाय एवं भूतबलिरपि । ततः शङ्खचतुष्टयमध्ये डोरकपातेन स्वर्णशलाकरा वास्तुमण्डलं लिखेत् ।
 तत क्रमः । ईशानकोणादारभ्याधोमुख पतित वास्तुपुरुषणिरस्थाने ईशं शुक्रेण अर्द्धपदम् ॥ १ ॥ दक्षिणे पञ्चन्यां पीत-
 मेषपदम् ॥ २ ॥ ततो जयन्तं धूम्रं द्विपदम् ॥ ३ ॥ ततः शक्रं पीतमेषपदम् ॥ ४ ॥ ततो भास्करं रक्तमेषपदम् ॥ ५ ॥
 ततः सत्यं शुक्रेण द्विपदम् ॥ ६ ॥ ततो भृशमेषपदं शुक्रेण ॥ ७ ॥ ततो व्योम कृष्णमर्द्धपदम् ॥ ८ ॥ मण्डल दक्षिणभागे
 कोणे हताशनं रक्तमर्द्धपदम् ॥ ९ ॥ तदधोपदे पुषाणं रक्तमेषपदम् ॥ १० ॥ ततो वितथं कृष्णं द्विपदम् ॥ ११ ॥ ततो

कृष्णां ॥ ४१ ॥ दक्षिणस्यां रक्तमर्षामणं ॥ ४८ ॥ नैर्ऋत्यां कलमसमीपे कृष्णां पूतनां ॥ ४२ ॥ पश्चिमां जम्बुकं
 कृष्णां ॥ ५० ॥ वायव्यां कलमसमीपे पापराक्षसीं कृष्णां ॥ ५१ ॥ उत्तरस्यां पिलिपिण्डं कृष्णां ॥ ५२ ॥ त्रैशान्यां कलम-
 समीपे चरकीं कृष्णां ॥ ५३ ॥ ततो यज्जभूमिवहिः पूर्वादिदिक्षु माषभक्तबलिर्देयः । तत्र मन्त्रः । ॐ भूतानि राक्षसा वापि
 येऽत्र तिष्ठन्ति केचन । ते गृह्णन्तु बलिं सर्वे वास्तुं गृह्यामहं पुनः । ततः सपुष्पाङ्कतेन द्विंश ईहागच्छ २ ईह तिष्ठ २
 इत्यावाह एतत् पाद्यां ॐ द्विंशानाय नमः । इति क्रमेण नैवेद्यान्तुं संपूज्य पुष्पाङ्गलित्त्रयं दद्यात् । यगुलकरणासामर्थ्ये
 शालग्रामे जले वा विनावहनविमर्जने पाद्यादिभिः पूजयेत् । अभावे गन्धपुष्पाभ्यां । एवं पञ्चन्याय जयन्तार शक्राय
 भास्कराय सत्याय भृषाय व्याघ्रे अग्रे पुष्पे वितथाय गृह्णताय यमाय गन्धर्वाय भृङ्गाय शृङ्गाय पितृभ्यः दोवारिकाय सुश्री-
 वाय पुष्पदन्तार वरुणाय अमुराय शेषाय पापाय रोगाय नागाय विश्वकर्माणे भल्लातटाय यज्ञेश्वराय नागराजाय मित्राय
 रुद्राय राजसूयणे धराधराय ब्रह्मणे स्कन्दाय विदार्यै अर्घ्ये पूतनायै जम्बुकाय पापराक्षस्यै पिलिपिण्डाय चरक्यै । एवं
 क्रमेण एतान् पूजयेत् । ब्रह्महाने वासुदेवमावाह गन्धपुष्पाभ्यां संपूज्य लक्ष्मीं गन्धपुष्पाभ्यां पूजयेत् । ततः ॐ वासु-
 देवगणेशाय नमः । इति गन्धादिभिः पूजयेत् । ततः राजती पृथिवीं ॐ सुरूपां प्रमदारूपां दिव्याभरणं भूषितां ।
 ध्यात्वा तामर्चये देवीं परितुक्त्वा स्मिताननाम् । इति ध्यात्वावाह ॐ पृथिव्यै नमः इत्यनेन षोडशोपचारैः संपूज्य सर्व-
 देवमयं हरिं ध्यात्वावाह ॐ हरये नमः । इति गन्धादिभिः संपूज्य वास्तुपुरुषमावाह ॐ वास्तोस्पतये नमः । इति

॥ * ॥
अथ वास्तुवाग प्रयोगः
॥ * ॥

गङ्गादिभिः संपूजयेत् । ततो मण्डल मध्ये चतुष्पादे ब्रह्मस्थाने अक्षतान्दत्रा तद्रुपरि वर्द्धन्या सह कुम्भं जलपूरितं नव
दृष्टं सुवर्णरजतायितं सर्वबीजौषधिमुक्तं संस्थाप्य तस्मिंश्च चतुर्मुख देवमावाह्यं ॐ ब्रह्मणे नमः । इत्यनेन षोडशोप-
चारेण पूजयेत् । ततः कुम्भश्च द्विषानकोणे दध्यक्षतविभूषितं चूताश्वथवटप्लफोडुम्वरपल्लवसंछन्नमुखं फलपुष्पयु गाच्छादितमन्त्रः
प्रक्षिप्तपङ्कजत्रुं निर्मलजलपूर्णं कलसमक्षतानुपरि ॐ आजिह्व कलसं महा त्वा विशन्ति नवः पुनरुज्ज्वा निवर्तस्य मा न सहस्रं
धुक्कोरुधारां परश्वती पुनर्मा विशताद्रयिः । इत्यनेन संस्थाप्य ॐ वरुणस्यो भक्तनमसि वरुणस्य स्रक्तः सर्जनीश्वः वरुणस्य खत सदन्यसि
वरुणस्य खत सदनमसि वरुणस्य सदनीमासीद इति मन्त्रेण वरुणं न्यसेत् । ॐ गङ्गाद्याः सरितः सर्वाः सरांसि च नदा इदाः । आयास्तु
वज्रमानस्य दुरितकरकारकाः । इति तीर्थानि तत्र विन्यस्य अश्वस्थान गजस्थान बल्लुकनदीसङ्गमहृदगोकुलरथ्याभ्य आहृत्य सप्त-
युदः सर्वौषधीश्च क्षिपेत् । ततो मण्डलपश्चिमदिशि तादृक्कुण्डे हस्तपरिमितं स्तूपे वा होमं कुर्यात् । तत्र वज्रमानो
वज्रमानवतब्राह्मणो वा विरूपाक्षजपान्तां कुशण्डिकां समाप्य प्रकृतकर्मारम्भे प्रथमं पिङ्गलशश्रुकेशाक्षः पीनाङ्गजठरोहरुणः ।
छागशः साक्षसूत्रोहृग्निः सप्तार्चिः शक्तिधारक इत्यादित्यपुराणीयं ध्यात्वा अग्रे त्रुं प्रजापतिनामासीति नाम कृत्वावाह्यं
पूजयेत् । ततः प्रादेशप्रमाणां घृताङ्गां समिधं तुक्षीमणो हृत्वा महाव्याहृतिहोमं कुर्यात् । यथा ।—प्रजापतिर्षाविर्गायत्री-
छन्दो इन्द्रिदेवता महाव्याहृति होमे विनियोगः ॐ भूः स्वाहा । प्रजापतिर्षाविर्गायत्री-
छन्दो वायुर्देवता महाव्याहृति होमे विनियोगः ॐ भूः स्वाहा । प्रजापतिर्षाविर्गायत्री-
छन्दो इन्द्रिदेवता महाव्याहृति होमे विनियोगः ॐ भूः स्वाहा । इति

श्रवणं ज्योतिर्द्वयं दत्त्वा प्रकृतं कर्म कुर्यात् । यथा यत्तान्मधुमिश्रित तिलवैः समिद्धिर्वा पूजितत्रिपक्षांशदेवताभ्यः
 प्रत्येकं दशाहतीर्जुह्यात् । तत्र क्रमः । ॐ ईशानाय स्वाहा । एवं पर्जन्याय जयन्तार शक्राय भास्कराय सत्याय भृशाय
 व्याघ्रे अग्रे पुष्के वितथाय गृह्णताय यमाय गन्धर्वाय भृशाय रुगाय पितृभ्यः दौवारिकाय सुश्रीवाय पुष्पदन्तार वरुणाय
 असुराय शेषाय पापाय रोगाय नागाय विश्वकर्माणे भल्लातटाय यज्ञेश्वराय नागराजाय श्रियै आदित्ये आपाय आपवन्ताय
 अर्याय सावित्राय सावित्र्यै विवश्वते इन्द्राय जयाय मित्राय रुद्राय राजवर्षणे धराधराय ब्रह्मणे स्कन्दाय विदार्यै अर्याय
 पूतनायै जम्बकाय पापराक्षस्यै पिलिपिञ्जराय चरक्यै ॥ ५० ॥ ततो ब्रह्मण आहतिशतेन होमः । ततो वासुदेवार लक्ष्म्य
 वासुदेवगणेशः धरायै हरये चतुर्भुजाय इति प्रत्येकमेकैकाहतिं जुह्यात् । ततो वास्तोष्पते इति ऋक्पञ्चम्या विश्वा- ५५४
 मित्राधिरतिजगतीच्छन्दो वास्तुर्देवता वास्तुपीतये विनियोगः । इति ऋक्यादि स्यद्वा मधुयत्तान्मधुमिश्रितं तदभावे तद्बीज
 पञ्चकं एकैकफलैः तद्बीजेन वा सकृत् जुह्यात् । यथा ।—वासुष्पते प्रतिजानीहि प्रतिजानीहि अस्मान् सुरेशो हन-
 नीवो भवानः । यत्नेमहे प्रतितन्नो जुषस्व शन्नो भव द्विपदेशं चतुष्पदे स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ वास्तोष्पतये इति देवतोद्देशः
 सामगेतरेषाम् । ॐ वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गारुक्नानोगोभिरश्वोभिरिन्दो । अजरामस्तु सख्ये श्याम पितेव प्रति-
 तन्नो जुषस्व स्वाहा ॥ २ ॥ ॐ वास्तोष्पते समरामन्ददाते संक्षीमहि हिरण्यं गोभूम्या पाहि क्षेम उद्यागे वरणो यूयं
 पातहस्तिभिः सदा नः स्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ वास्तोष्पते अमीविता विश्वारूपाण्याविशन् सखायुषेव एधि नः स्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ वास्तोष्-

॥ मर्मसंक्षेपप्रतिः ॥

मध्ये आकाशपदे हस्तमात्रमधश्चतुरस्रं खनेत् । तं खातं गोमयेनोपलिप्य चन्दनेन विभूषयेत् । गर्भमध्ये शुरुपुष्पा-
क्षतान्निक्षिपेत् । ततः आचार्याः प्राङ्मुखश्चतुर्मुखं देवं ध्यात्वा तुर्य्यमङ्गल व्रक्ष्णोवैव्रक्ष्णह्रापनां कुम्भमानीर जानुभ्यां
धरणीं स्पृष्ट्वा यजमानः, आर्याहि भगवन्देव तोरपुर्ण जलेश्वर । गृहागर्भ्यं मया दत्तं परितोषार ते नमः । ॐ नमो
वरुणाय इति घटवर्ज्यागर्भ्यं दद्यात् । ततः शकरीं गृहीत्वा जलेनापूर्य्य ओमिति स्मरन् तत्र शुरुपुष्पाणि निःक्षिपेत् । दक्षिणा-
वर्ते जले शुभं वामावर्ते अशुभम् । तत ईक्तकां गृहीत्वा ॐ ईक्ते त्वं प्रयच्छेत् प्रतिष्ठां कारयाम्यहम् । देशस्वामि
पुरस्वामि गृहस्वामि परिग्रहे । मनुष्याधनहस्त्यश्वपशुरद्विकरी भव । ॐ यथाचलो गिरिमेरुर्हिमवांश्च यथाचलः । तथा त्वय-
चला भूत्वा तिष्ठ चात्र शुभालरे । इति पठित्वा संस्थाप्य तं खाते पञ्जरत्नं दधेयादनक्ष निःक्षिप्य शालिषवादिबीजैः शुरु-
युक्तिकया च तं खातं पूरयेत् । ततः ॐ यास्तु देवगणाः सर्वे पूजामादार याज्जिकाः । ईक्तकामप्रसिद्ध्यर्थं पुनरागमनाय च ।
ॐ क्रमश्च इत्युक्त्वाचार्यास्तान् देवगणान् विसृज्य शान्तिं कुर्यात् । मुख्याचान्द्रेण ओमद्येत्यादि कृतैतद्व्यास्त्यागकर्षणः प्रतिष्ठार्थं
दक्षिणामिदं काञ्चनं श्री विष्णुदैवतं अमुक गोत्राय श्री अमुक देवर्षये व्राह्मणाचार्याय तुभ्यमहं ददे । ॐ स्वस्तीति प्रति
वचनम् । तत्र मिलितामिलित दक्षिणा दानां फलतारतम्यम् । ततोऽच्छिद्रावधारणं कृत्वा सर्वोषधिजलेन यजमानं स्नाप-
येत् । ततो दैवज्ञपतीन् परितोष्य व्राह्मणादीन् शक्तितोऽर्चयित्वा नृत्यादीन् कारयेत् । ततः प्रासादं जलाशयं वा कार-
येत् । इदानीं वास्तुमण्डलकरणाशक्तौ वास्तुदेवता यथाशक्ति गङ्गादिभिः शालग्रामे घटस्रजले वा निरावाहन विसर्जने पूजयेत् ।

यथा ॐ ईशानाय नम इत्यादि ॐ चरक्यै नम इत्यादि पूजानामोक्त विधिना पूजयेत् । एकाशीतिपदं वास्तौ तु विशेषो
वास्तुभाग प्रयोगे पश्चादनुसन्धेयः किञ्च तत्र शिथिलभूतिक्रमः । यथा शिरसि शिथि रक्तमेकपदम् ॥ १ ॥ दक्षिणनेत्रे पञ्चन्यां
पीतमेकपदम् ॥ २ ॥ दक्षिणश्रोत्रे जयन्तुं शुक्रं द्विपदम् ॥ ३ ॥ दक्षिणांशे कुलिशायुधं पीतं द्विपदम् ॥ ४ ॥ दक्षिणबाहू-
मूले सूर्यां रक्तं द्विपदम् ॥ ५ ॥ कुर्परे सतां श्वेतं द्विपदम् ॥ ६ ॥ मणिवक्त्रे भ्रूणं पीतं द्विपदम् ॥ ७ ॥ अङ्गुलिमूले
आकाशं शुक्रमेकपदम् ॥ ८ ॥ दक्षिणाङ्गुल्याग्रे हताशनं धूम्रमेकपदम् ॥ ९ ॥ वामनेत्रे दितिं श्यामामेकपदम् ॥ १० ॥ मुखे
आपं श्वेतमेकपदम् ॥ ११ ॥ दक्षिणहस्ते सवित्रं रक्तमेकपदम् ॥ १२ ॥ दक्षिण मणिवक्त्रे पूषां रक्तमेकपदम् ॥ १३ ॥
वामश्रोत्रे अदितिं रक्तां द्विपदम् ॥ १४ ॥ वक्त्रहस्ते आपवत्सं गौरमेकपदम् ॥ १५ ॥ दक्षिणहस्ततलेऽर्ध्यामणं पाण्डुरं
त्रिपदम् ॥ १६ ॥ दक्षिणहस्ते सवितारं गौरमेकपदम् ॥ १७ ॥ दक्षिणपार्श्वे वितथं श्यामं द्विपदम् ॥ १८ ॥ वामांशे सर्पं
कृष्णं द्विपदम् ॥ १९ ॥ तदधः वामबाहूमूले सोमं शुक्रं द्विपदम् ॥ २० ॥ तदधः वामकुर्परे भ्रूणं गौरं द्विपदम् ॥ २१ ॥
तदधः वाममणिवक्त्रे मुखं रक्तं द्विपदम् ॥ २२ ॥ तदधः आद्यापादे वामहस्ताङ्गुलिमूले मित्रं गौरमेकपदम् ॥ २३ ॥ द्वितीय
पदे वामहस्ते रक्तं रक्तमेकपदम् ॥ २४ ॥ तदधः आद्यापादे वामहस्ताङ्गुल्याग्रे रोगं धूम्रमेकपदम् ॥ २५ ॥ द्वितीयपदे पापं
कृष्णमेकपदम् ॥ २६ ॥ तदक्षिणे वामपार्श्वे शोषं कृष्णं द्विपदम् ॥ २७ ॥ तदक्षिणे वामपार्श्वेऽसुरं रक्तं द्विपदम् ॥ २८ ॥
तदक्षिणे वामोरौ वरुणं श्वेतं द्विपदं ॥ २९ ॥ तदक्षिणे वामजानुनि पुष्पदन्तुं रक्तं द्विपदम् ॥ ३० ॥ तदक्षिणे वाम-